

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Jag står fortfarande kvar hur mycket det än blåser”

- En kvalitativ studie om att vara familjehemspappa till placerade barn

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Grundnivå
Vårterminen 2012
Författare: Kajsa Nilsson och Jessica Ursholm
Handledare: Annica Johansson

Författarnas tack

Vi vill börja med att tacka de informanter vars upplevelser och erfarenheter denna studie bygger på. Utan deras berättelser och personliga historia hade denna uppsats inte varit möjlig. Vi vill även passa på att tacka de familjehemssekreterare på enheten för barn, unga och familj från den stadsdelsförvaltning som vi har utgått ifrån för att de har lagt ner tid och arbete på att hjälpa oss komma i kontakt med informanterna. Avslutningsvis vill vi tacka varandra för ett gott samarbete och för att vi lyckats hålla humöret på topp under arbetet med denna uppsats.

Kajsa Nilsson & Jessica Ursholm

Abstract

Författare: Kajsa Nilsson och Jessica Ursholm

Titel: "Jag står fortfarande kvar hur mycket det än blåser" – En kvalitativ studie om att vara pappa till familjehemsplacerade barn.

Handledare: Annica Johansson

Syftet med vår uppsats har varit att lyfta fram och synliggöra mäns upplevelser av att vara familjehem och deras tankar om fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget. Vårt syfte har även varit att belysa hur männen själva beskriver sin roll i familjehemmet, sitt föräldraskap samt hur ansvarsfördelningen i hemmet och gentemot det placerade barnet ser ut. Vi använde oss av den kvalitativa metoden där vi intervjuade sex män mellan åldrarna 35 år till 65 år som alla var verksamma som familjehem. Resultaten visar att informanterna i vår studie är familjeorienterade, där barn är en stor del av deras livsplan och att det i praktiken handlar om en traditionell organisering av vardagslivet. Informanterna har överlag goda erfarenheter av att knyta an till de placerade barnen och menar på att det placerade barnets ålder har stor inverkan på hur anknytningen sett ut. Det mest givande för familjehemspapporna har varit de nya kontakterna som tillkommit i och med uppdraget och att de har sett en positiv utveckling hos det placerade barnet. Den största utmaningen med familjehemsuppdraget är enligt våra informanter kontakten med det placerade barnets biologiska föräldrar och släktingar som kan vara problematisk och konfliktfylld.

Nyckelord: familjehem, familjehemspappa, faderskap, fadersroll.

Innehållsförteckning

1. Inledning och problemformulering	5
1.1 Begreppsprecisering	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Förförståelse	6
2. Bakgrund.....	7
2.1 Historisk tillbakablick.....	7
2.2 Juridiska aspekter	7
2.3 Arvode	8
3. Metod.....	9
3.1 Val av metod.....	9
3.2 Val av ansats	9
3.3 Val av analysmetod	10
3.4 Litteraturgenomgång	10
3.5 Urval	11
3.6 Intervjuguiden.....	11
3.7 Genomförande av intervjuerna	12
3.8 Fördelning av arbetsuppgifter.....	13
3.9 Validitet	13
3.10 Reliabilitet	13
3.11 Generaliserbarhet.....	14
4. Etik	15
4.1 Fyra etiska principer	15
4.2 Övriga etiska överväganden	15
5. Tidigare forskning	17
5.1 Fosterfamiljens inre liv	17
5.2 Fosterfamiljen.....	18
5.3 Foster parent perception of placement success.....	19
5.4 Mäns föräldraskap	19
5.5 Faderskap i retorik och praktik.....	20
6. Teoretisk tolkningsram.....	22
6.1 Systemteori	22
6.2 Rollteori.....	23
6.3 Anknytningsteori	24
7. Resultat och analys.....	26
7.1 Ansvarsfördelning	26
7.2 Fadersrollen	28
7.3 Anknytning	31
7.4 Familjehemsuppdragets utmaningar.....	34
7.5 Givande aspekter av familjehemsuppdraget.....	36

8. Diskussion.....	39
9. Avslutande reflektioner	40
Referenslista.....	41
Bilaga 1	43

1. Inledning och problemformulering

Att öppna sitt hem för att ge skydd och stöd till ett barn i behov är en utmaning. Att ta emot ett barn i sitt hem kan innebära konfliktfyllda situationer och slitningar i vardagen vilket i det långa loppet kan vara påfrestande för både föräldrar och barn. Att vara familjehemsförälder innebär ofta ett mer komplext föräldraskap än ”det vanliga föräldraskapet” då uppdraget innebär kontakter med socialtjänst och andra professionella samt det placerade barnets biologiska föräldrar och släktingar. Det handlar inte sällan om barn vars livssituation gör att de kräver mer stöd och gränssättning i vardagen vilket innebär ytterligare krav på föräldraskapet. Trots de utmaningar som kantar familjehemsuppdraget handlar det för de allra flesta om ett givande tillskott till familjen där värdefulla relationer knyts till det placerade barnet. De familjer som är villiga att öppna sitt hem för att hjälpa ett barn ser ofta familjen och barn som en central del av livsplanen och de föräldrar som är verksamma familjehem ser ofta föräldraskapet och föräldrarollen som betydelsefull för deras identitet (Höjer, 2001).

Traditionellt och historiskt sett är det kvinnan som stått för omsorgen om barnen och det primära föräldraskapet medan mannen i högre utsträckning stått för arbete och försörjning (Bäck-Wiklund & Bergsten 2005). Även om vi i Sverige idag går mot mer jämställda förhållanden på både arbetsmarknaden och i familjen finns det i praktiken tydliga indikationer på att familjelivet fortfarande är traditionellt organiserat (Plantin, 2003b). Med denna studie vill vi undersöka hur de män som valt att ha barn och familj som central del av livet resonerar kring sitt föräldraskap, sitt vardagsliv och sin fadersroll.

1.1 Begreppsprecisering

Barn: I FN:s barnkonvention definieras begreppet barn som ”varje människa under 18 år” (SÖ 1990:20, artikel 1) och det är denna definition vi använder oss av i studien. När vi använder oss av begreppet barn syftar vi alltså på åldrarna 0-18 år.

Det placerade barnet: Med det placerade barnet syftar vi på det barn som är aktuellt hos socialtjänsten och som blivit placerad i ett annat hem än det ursprungliga (Sundell och Thunell, 1997).

Familjehem: Idag benämns det som tidigare kallades fosterhem för familjehem. Familjehemsuppdraget innebär att man tar emot ett eller flera barn i sitt hem under en kortare eller längre period. Ett familjehem är ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (Mattsson, 2010).

Familjehemsförälder: En person som fått i uppdrag av socialnämnden att ta sig an ett barn i sitt hem som inte är dennes biologiska barn (Sundell & Thunell, 1997).

Biologiska föräldrar: Här syftar vi till det placerade barnets biologiska föräldrar.

Uppväxtplacering: Uppväxtplaceringar innebär att barnet placeras i familjehemmet i tidig ålder och uppdragets syfte är att barnet ska bo kvar under hela uppväxten (Pipping, 2011).

Tonårsplacering: Med tonårsplacering menar vi barn som placeras i familjehem när de är i åldrarna 13-18 år.

Livsplan: Med livsplan menar vi på vilket sätt man ser på och utformar sitt liv och vilka komponenter man anser vara centrala och viktiga i sin egen livssituation. Familjen och familjelivet brukar ofta vara central i livsplanen (Bäck - Wiklund & Bergsten, 2005)

1.2 Syfte

Vårt syfte med denna studie är att lyfta fram och synliggöra männens upplevelser av att vara familjehem och deras tankar om fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget. Vi vill även belysa hur de beskriver sin roll i familjehemmet, sitt föräldraskap samt hur ansvarsfördelningen i hemmet gentemot det placerade barnet ser ut.

Frågeställningar

Hur ser ansvarsfördelningen ut i hemmet, gentemot det placerade barnet och avseende kontakten med socialtjänst och det placerade barnets biologiska föräldrar?

Hur konstrueras fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget och på vilket sätt har familjehemspappan knutit an till det placerade barnet?

Vilka utmaningar ställs familjehemspappan inför och vilka är de mest givande aspekterna av familjehemsuppdraget?

1.3 Förförståelse

Begreppet förförståelse grundar sig på de åsikter och uppfattningar som man som forskare på förhand besitter om de fenomen som man ämnar studera. Förförståelsen finns alltid med i mötet med informanter samt i det insamlade materialet. Att vara medveten om sin förförståelse kan vara av gagn då det kan underlätta teoriinsamlandet. Som forskare bör man därför vara medveten om den förförståelse man har så att den inte färgar det insamlade materialet (Dalen, 2008).

Under höstterminen 2011 gjorde vi vår praktik på två olika socialkontor på enheter för barn, unga och familj. Under praktikperioden kom vi i kontakt med både familjehemsplacerade barn och familjehemsföräldrar och fann dessa möten spännande. I de flesta fall var det tydligt att kvinnan i familjehemmet hade en mer drivande och framträdande roll i mötet med socialtjänsten vilket fick oss att fundera över vad detta kan bero på och vad mannen har för roll inom familjehemsuppdraget. Den förförståelsen som vi har grundar sig på vår utbildning men framförallt på vår praktikperiod. Under praktiken fick vi förståelse för de processer som familjehemsplacerade barn är en del av samt vilken lagstiftning som styr familjehemsplaceringar.

Trots att vi under vår praktik kunde se ett visst mönster gällande familjehemsföräldrarnas roller gentemot det placerade barnet har vi i denna studie haft för syfte att undersöka objektivt hur familjehemspappor upplever sin livssituation. Vi har därmed inte för syfte att testa en hypotes som grundar sig i ett visst könsmönster utan vi söker efter informanternas subjektiva upplevelser. Vi är medvetna om den förförståelse som vi bär med oss och det är av vikt att vi noga reflekterar över den och våra egna föreställningar så att dessa inte färgar vår studie.

2. Bakgrund

De flesta barn som placeras utanför sitt ursprungliga hem på grund av behov av skydd eller stöd kommer till ett familjehem. Ett familjehem är ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. Det svenska samhället har ett särskilt ansvar för de barn som placeras i familjehem på grund av behov av skydd eller stöd. Under placeringen ska det finnas en långsiktig planering för barnet som han eller hon ska vara delaktig i. Socialtjänsten ska göra regelbundna uppföljningar och föra löpande samtal med barnet (Mattsson, 2010).

Under år 2010 var cirka 25 000 barn i Sverige, vilket motsvarar drygt 1 procent av alla barn och unga i åldersgruppen 1-20 år, placerade utanför det ursprungliga hemmet någon gång under året. Siffran innefattar både familjehemsplaceringar samt barn placerade i hem för vård och boende (HVB-hem) (<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/2011-06-18>).

De familjer som har uppdraget familjehem utreds och godkänns av socialtjänsten och får stöd under placeringens gång. I familjehemsuppdraget ingår att familjehemsföräldrarna aktivt ska medverka till att det placerade barnet upprätthåller kontakten med föräldrar och släktingar. Familjehemsföräldrarna förväntas även samarbeta med det professionella nätverk som finns kring barnet så som socialsekreterare och eventuella vårdkontakter (Höjer, 2001).

2.1 Historisk tillbakablick

I Höjers bok *Fosterfamiljens inre liv* (2001) kan man läsa om den historia som föregår dagens syn på barnavård och familjehemsplaceringar. I Sverige har vi en lång tradition av att placera barn i familjehem. Redan 1902 instiftades lagen om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummande barn. Lagen innebar att samhället gavs rätten att ingripa mot föräldrarnas vilja om barnet ansågs vara vanartigt eller i sedligt avseende försummat. Syftet med denna lag var att förebygga kriminalitet snarare än att skydda barn från missförhållanden. Den barnavårdslag som instiftades 1924 innebar stora förändringar på barnavården och lade större vikt vid att skydda barnet. Denna lag innebar bland annat att samhället fick befogenhet att omhänderta barn mot föräldrarnas vilja om barnet for illa i hemmiljön. 1960 kom en ny lag som betonade vikten av att utreda de barn som placerades utanför den egna familjen. Lagen innehöll mer detaljerade bestämmelser kring omhändertagandet och vilka processer som låg till grund för ett sådant. 1980 instiftades Socialtjänstlagen som än idag är den aktuella lagen avseende den sociala barnavården (Höjer, 2001).

2.2 Juridiska aspekter

Syftet med familjehemsplaceringar är att de barn vars föräldrar inte förmår sörja för barnets behov av vård, fostran, kärlek och omsorg istället ska få dessa behov tillgodosedda av andra vuxna (Höjer, 2001). I Socialtjänstlagens 22e paragraf står att läsa följande;

Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård och boende. Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i annat hem än det egna får god vård. (Socialtjänstlagen § 22).

Det finns många olika anledningar till varför barn och unga har behov av att bo i en annan familj än den egna för en kortare eller längre period. Det kan bero på vårdnadshavarnas problematik exempelvis missbruk eller psykisk ohälsa. Ibland är det barnets eget beteende, så som missbruk eller kriminalitet som gör att barnet är i behov av att byta miljö (Höjer, 2001).

De lagar som i dagsläget reglerar familjehemsplaceringar är Socialtjänstlagen (SoL) och Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). SoL bygger på frivillighet och självbestämmande och enligt SoL har kommunen ett särskilt ansvar för gruppen barn och ungdomar. LVU reglerar tvångsomhändertagande av barn och ungdomar och lagen bygger på två grunder för omhändertagande; bristande hemförhållanden eller den unges eget beteende. Familjehemsplaceringar kan följaktligen ske med vårdnadshavares samtycke enligt en SoL-placering eller som tvångsåtgärd i enlighet med LVU. Placeringar som beslutas enligt LVU kräver rättslig prövning i förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden (Svensk författningssamling (1990:52) Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga; Svensk författningssamling (2001:453) Socialtjänstlagen).

2.3 Arvode

Vid en familjehemsplacering utgår en ersättning till familjehemmet. Ersättningen varierar och avgörs av uppdragets omfattning och barnets ålder och en individuell bedömning måste göras i varje enskilt fall. Sveriges kommuner och landsting har utarbetat rekommendationer för hur mycket ersättning som bör utbetalas, ersättningen består av en omkostnadsdel och en arvodesdel. Omkostnadsersättningen ska täcka de merkostnader som familjehemmet får på grund av det placerade barnet. Omkostnadsersättningen består av en grundkostnad som tar hänsyn till barnets ålder och en tilläggskostnad som beräknas individuellt utifrån varje placerat barn. Omkostnadsersättningen höjs när barnet fyller tretton år. Arvodesersättningen beror även den på det placerade barnets ålder och ersättningen höjs när barnet fyller tretton. Inför år 2012 var den rekommenderade omkostnadsersättningen för ett barn som fyllt tretton år 4 400 kronor i månaden i grundkostnad och den rekommenderade tilläggskostnaden 6 233 kronor inklusive grundkostnaden. Rekommenderad omkostnadsersättningen är alltså maximalt 6 233 kronor. Rekommendationen för arvodesersättningen år 2012 är på 6 756 kronor för ett barn som fyllt tretton år. För ett familjehem med ett placerat barn som fyllt tretton år är den rekommenderade ersättningen således 12 989 kronor totalt i månaden. Utöver detta kan arvodesersättningen höjas om bedömning görs att så är lämpligt (<http://www.skl.se/sok?query=familjehemsersattning+2012>).

3. Metod

3.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ forskning där intervjun är den vanligaste metoden (Bryman, 2011). Syftet med kvalitativ forskning är att förstå den intervjuades perspektiv och lyssna till dennes upplevelse av verkligheten (Kvale, 2007). Den kvalitativa intervjun ger insikt om informantens egna känslor, erfarenheter och tankar. Målet med en intervju är att få en beskrivande bild av hur människor upplever sin livssituation och anpassar sig utifrån den. Begreppet livsvärld är centralt i kvalitativ forskning och det fokuserar snarare på upplevelsedimensionen än på de förhållanden som personen befinner sig i (Dalen, 2008).

Denna studie bygger på intervjuer med sex män som lever i familjer som är verksamma familjehem. Då vi använder oss av den kvalitativa metoden är syftet med denna studie att fånga dessa mäns upplevelser av att vara familjehemspappor samt att få en inblick i deras livsvärld.

3.2 Val av ansats

Denna studie har en abduktiv ansats vilket innebär att vi som författare har pendlat mellan teori och insamlat material under framställandet av uppsatsen. Abduktion är en forskningsmetod som bygger på att forskaren rör sig mellan teori och empiri för att successivt skapa sig en förståelse för det valda forskningsområdet. Det abduktiva synsättet på forskning skiljer sig från det induktiva och det deduktiva på så sätt att det inte innebär ett ensidigt metodval. Induktiv forskning utgår från empirin och forskaren tar in teori enbart med ledning av empiri medan den deduktiva ansatsen utgår från teori och låter teorin styra hur man hanterar empirin (Bryman, 2011).

Under arbetet med denna studie har vi växelverkat mellan teori och empiri på så sätt att vi, efter att vi beslutat oss för undersökningsområdet, läste in oss på sådan litteratur som vi fann lämplig. Innan vi genomförde de intervjuer som ligger till grund för denna uppsats läste vi in oss på teorier som kretsar kring det ämne som vi valt att undersöka. När vi samlat in det material som redovisas i studien hade vi således vissa funderingar kring vilka teorier som vi skulle kunna få användning av för att analysera materialet. Då vi slutfört arbetet med att samla in empirin visade det sig att det insamlade materialet stämde bra överens med de teorier som vi haft i åtanke. Under processen att färdigställa denna studie har empiri och teori således samverkat och den analys som redovisas längre fram i studien är ett resultat av ett abduktivt metodval.

Denna studie vilar på ett konstruktionistiskt perspektiv. Det konstruktionistiska perspektivet bygger på samspel, interaktion och det som uppstår i möten mellan människor. Begreppet kontext är centralt inom konstruktionismen och används för att förklara hur personer eller fenomen kan ta sig olika uttryck beroende på vilket sammanhang den eller det ingår i. Enligt det konstruktionistiska perspektivet är kunskap något som konstrueras och ingen absolut avbild av verkligheten. Varje människa äger sin bild av verkligheten och ingen är mer eller mindre sann än någon annan, verkligheten är således subjektiv (Bryman, 2011; Thomassen, 2007).

I denna studie ligger fokus på våra informanternas upplevelser och deras bild av sin verklighet och det sammanhang som de är en del av, det är den som är av intresse för oss som författare.

3.3 Val av analysmetod

”Att analysera betyder att separera något i delar eller element” (Kvale & Brinkmann 2009:210). Kodning är en metod som är vanligt förekommande inom kvalitativ forskning vid analysförfarandet. Denna metod innebär att man knyter an ett eller flera nyckelord till delar av texten för att på ett tydligt sätt kunna urskilja och identifiera ett uttalande (Kvale & Brinkmann 2009). Det finns olika sätt att koda ett kvalitativt material där den första varianten går ut på att man kodar ord för ord eller rad för rad. Den andra varianten innebär att man kodar hela meningar och längre resonemang i texten. Den tredje och sista går ut på att man kodar genom att se på hela intervjun och vad den säger som helhet (Trost, 2010). Vi har kodat utifrån den andra varianten där vi har lagt fokus på meningar och längre uttalanden och innehållet i dessa. De delar av intervjuerna som inte har varit relevanta utifrån syftet har vi valt att inte koda för att bibehålla hög validitet.

För att vidare analysera det kodade material har vi använt oss av tematisering. Enligt Dalen (2008) är det en viktig del av analysen att fastställa och identifiera områden som informanterna uttalat sig om. Dessa uttalanden vittnar i sin tur om vilka teman som varit viktigast och var tonvikten i analysen bör ligga. Tematisering innebär att man utifrån det kodade materialet fastställer ett antal teman som varit centrala och vidare analyserar materialet med hjälp av teorier och tidigare forskning (Dalen, 2008). I sökandet efter teman använde vi oss av färgpennor för att på ett tydligt sätt urskilja och få en överblick över vilka dessa var. Efter att vi kodat materialet och funnit det mest centrala genom att färgmarkera fastställde vi fem teman som vi ansåg var relevanta utifrån syfte och frågeställningar. Dessa teman var ansvarsfördelning, fadersrollen, anknytning, familjehemsuppdragets utmaningar samt givande aspekter av familjehemsuppdraget. Vi valde att redovisa och analysera var tema för sig där vi använde oss av de teorier och tidigare forskning som var relevanta inom just detta tema.

3.4 Litteraturgenomgång

Litteraturgenomgången är den första inledande fasen i forskningsprocessen då man söker relevant litteratur utifrån forskningsfrågan. Litteraturgenomgången ger även forskarna en bild av de idéer som finns inom intresseområdet och vad som kan vara intressant att gå vidare med (Bryman, 2011).

Efter att vi bestämt oss för forskningsområde och vinkel, att utgå ifrån familjehemspappornas upplevelser, sökte vi efter relevant litteratur. I sökandet har vi till stor del utgått ifrån Göteborgs universitetsbibliotek och där sökt i databaserna Gunda och Libris för att hitta tidigare forskning och litteratur som berör vårt intresseområde. Orden vi sökte på var *familjehem*, *föräldraskap*, *maskulinitet* men även författare som vi blivit tipsade om av vår handledare som Höjer och Johansson och Kuosmanen. På våra sökningar fick vi upp relativt många alternativ och började därefter sälla utifrån vilka titlar och sammanfattningar av böckerna som verkade intressanta och relevanta. För att finna internationell forskning sökte vi i databaserna Gunda och Libris och utgick då ifrån begreppen foster care och foster parent, på så sätt kom vi i kontakt med internationella vetenskapliga artiklar i ämnet. För att finna kunskap om de teorier som vi valt har vi använt oss av tidigare kurslitteratur från utbildningen samt sökt på Göteborgs universitetsbibliotek efter litteratur som tar upp de valda teorierna.

Vi använde oss även av internet och sökmotorn Google för att söka efter vad som forskats om innan i det ämnesområde som vi valt. Vi hittade även här relativt mycket om familjehem och familjehemsföräldrar men inget som enbart tog upp familjehemspappornas upplevelser och erfarenheter av att vara pappa, vilket gjorde oss än mer intresserade att välja denna vinkel.

För att få information om familjehem använde vi oss av Socialstyrelsens hemsida samt Sveriges kommuner och landstings hemsida.

3.5 Urval

Inom kvalitativ forskning är intentionen sällan att fånga ett representativt urval då syftet i första hand inte är att generalisera. Istället för ett representativt urval är ett strategiskt urval mer lämpligt och vanligt förekommande inom kvalitativ forskning. Det strategiska urvalet innebär att man som forskare sätter upp ett antal kriterier för att få tag på den typen av informant som är lämplig utifrån studiens syfte och frågeställningar (Trost, 2010). Vi har använt oss av ett *målstyrt urval* vilket innebär att vi har intervjuat personer som är relevanta för studiens syfte. Denna typ av urval är av strategiskt slag och går ut på att skapa överensstämmelse mellan forskningsfrågorna och informanterna (Bryman, 2011). Vi har utgått från socialförvaltningen i en närliggande kommun till Göteborg, där en av oss gjorde sin praktik under höstterminen 2011. Vi tog kontakt med familjehemssekreterarna på enheten för barn, unga och familj för att komma i kontakt med familjehem. Familjehemssekreterare är de som rekryterar och jobbar närmast familjehemsföräldrarna och är alltså de som har närmast kontakt med familjehemmet. När vi fått klartecken på att familjehemssekreterarna kunde lämna ut uppgifter till oss satte vi upp vissa kriterier för vilka familjehem vi ville kontakta. Dessa kriterier var; att familjehemmet hade minst två års erfarenhet av att vara familjehem och att föräldrarna skulle vara över 30 år. Anledningen till att vi ville ha kontakt med den typen av familjer var att vi ville vara säkra på att informanterna hade tillräckligt god erfarenhet av att vara familjehem. Våra informanter levde alla i heterosexuella äktenskap. Samtliga informanter som ingått i studien har haft barn placerade hos sig av samma socialförvaltning. Fyra av informanterna har bott i en kommun och två i en närliggande kommun.

När vi mottagit kontaktuppgifter till de tretton familjehem som matchade våra kriterier satte vi oss tillsammans och ringde till de första familjerna på listan. Vi presenterade oss och studiens syfte samt hur vi fått tag i deras kontaktuppgifter och frågade om de kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. De första sex som vi ringde svarade alla ja på att delta i studien. Vi bokade in tider för intervjuer under de kommande två veckorna och erbjöd oss att åka hem till informanten för att genomföra intervjun men gav även förslaget att genomföra intervjun på socialkontoret i den kommun vi utgick från, då vi hade tillgång till lokal där. Samtliga informanter valde att genomföra intervjun på socialkontoret.

3.6 Intervjuguiden

När man utformar en intervjuguide är det av största vikt att de frågor man planerar att ställa uppmuntrar och underlättar för informanten att berätta sin upplevelse, sina erfarenheter och sin livsvärld (Bryman, 2010). Att utarbeta en intervjuguide innebär att man utifrån studiens övergripande frågeställningar skapar teman med underliggande frågor. *Områdesprincipen* innebär att intervjuaren börjar med att ställa frågor av mer allmän karaktär för att sedan röra sig mot de centrala, kanske mer känsloladdade, frågorna (Dalen, 2008).

Efter att vi påbörjat arbetet med att läsa relevant litteratur utifrån valt forskningsområde började vi utforma en intervjuguide. Vi valde att utgå ifrån fyra teman; *bakgrund*, *familjehemsuppdraget*, *ansvarsfördelning* och *fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget*. I bakgrunden frågade vi mer allmänna och konkreta frågor om familjehemmets livssituation. Under temat familjehemsuppdraget riktade vi in oss på informantens upplevelse av att vara familjehem samt förväntningar inför och erfarenheter av att vara familjehem. Vi gick sedan vidare och frågade om ansvarsfördelningen i familjehemmet med fokus på vardagslivet och

kontakt med socialtjänst och det placerade barnets biologiska föräldrar. Under temat fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget fokuserade vi på informantens personliga tankar och känslor kring att vara familjehemspappa och förälder. De utmaningar som familjehemspappan ställs inför togs även upp under detta tema samt vad som varit mest givande med uppdraget. När vi genomförde våra intervjuer använde vi oss av *områdesprincipen*, då vi inledde med att ställa frågor av mer allmän karaktär och rörde oss efterhand mot de frågor som kan vara mer känsliga för informanten att svara på.

När vi slutfört arbetet med intervjuerna och påbörjat sammanställandet av resultatet kunde vi se att vår intervjuguide hade kunnat utformas annorlunda. På frågan om vem som sköter kontakten med socialtjänst och biologiska föräldrar kan vi se att den frågan hade gynnats av att vara uppdelad i två separata frågor. Vi upplevde att informanterna hade svårt att svara på den frågan på grund av att det såg olika ut i familjerna kring vem som skötte kontakten med vem. I efterhand kan vi även se att vi till stor del ställde öppna frågor till informanterna vilket innebar både fördelar och nackdelar vid sammanställandet av resultatet. Fördelen var att vi fick levande intervjusvar där informanterna tog upp områden som vi annars kanske inte fått chans att ta del av. Nackdelen var att informanterna stundtals hade en tendens att skifta fokus i sina svar vilket gjorde att vi inte alltid fick svar på frågan som ställts. Detta tror vi kan bero på att de öppna frågorna ledde till ett större tolkningsutrymme för informanten vilket kan innebära att svaren inte alltid hade direkt koppling till de frågor som vi ställde.

3.7 Genomförande av intervjuerna

Inom kvalitativ forskning, då syftet inte är att generalisera resultatet, är ett fåtal intervjuer att föredra framför ett större antal. Med för många intervjuer kan materialet lätt bli ohanterligt vilket gör det problematiskt när man ska analysera materialet då det kan bli svårt att få en överblick. Att genomföra fyra till åtta intervjuer anses rimligt för den typ av forskning som vi har bedrivit (Trost, 2010). När vi påbörjade arbetet med denna studie var vår ambition att genomföra sex intervjuer då vi ansåg att det var en rimlig siffra att hinna med inom tidsramen för uppsatsen. När vi genomfört samtliga intervjuer ansåg vi att vi fått in tillräckligt med information för att kunna utröna teman i det insamlade materialet samt påbörja arbetet med vår analys.

Vi valde att använda oss av en semistrukturerad intervju där samtalet är inriktat på bestämda områden och ämnen som forskaren valt ut i förväg (Dalen, 2008). Under våra intervjuer utgick vi från den intervjuguide som vi utarbetat och vi deltog båda två vid samtliga intervjuer. Inledningsvis presenterade vi oss och undersökningens syfte samt gav information om att informanten kommer att vara anonym i studien och att deltagandet är frivilligt. Vi informerade även informanten om att han när som helst under intervjun hade möjlighet att avbryta eller välja att inte svara på en fråga. Då vi båda två deltog gjorde vi ett medvetet val att en av oss tog en den aktiva rollen och höll i intervjun. Den andra antecknade stödord och hade en mer passiv roll och rollerna byttes om vid varje intervjutillfälle så att vi delade på ansvaret för intervjuerna. Då vi genomförde sammanlagt sex intervjuer höll vi i tre var.

Intervjuerna spelades in med en mobiltelefon och var mellan 35-45 minuter långa och de transkriberades kort därefter. Den av oss som hade den aktiva rollen under intervjun var även den som transkriberade inspelningen. Bryman (2011) betonar vikten av att den skrivna texten vid transkriberingen av en intervju ger en sådan exakt återgivning som möjligt av vad informanten har berättat. Han tar även upp att informanter ofta kan upprepa sig och använda sig av så kallade verbala tics i form av exempelvis ”oh” och ”va” och att sådant kan behöva redigeras. Vi har valt att redigera dessa verbala tics utan att ändra informanternas berättelser och upplevelser.

Under intervjuerna höll vi oss till intervjuguiden och ställde inte några ledande frågor eller följdfrågor. Detta var medvetet från vår sida för att garantera att informanterna svarade på samma frågor och för att intervjuerna skulle hållas under samma tidsspann. Vi gav samtliga informanter tid att tänka och förklarade frågorna mer utförligt när det behövdes.

3.8 Fördelning av arbetsuppgifter

Genomgående under arbetet med denna studie har vi samarbetat och arbetat tätt tillsammans med genomförandet. Detta har fallit sig naturligt för oss då vi har fått stort utbyte av varandras olika ingångar och insikter. De diskussioner som vi har fört under arbetets gång har varit viktiga och värdefulla för processen och studiens utveckling, därför har vi valt att sitta mycket tillsammans och arbeta med materialet. Tidigare forskning och de teorier som redovisas i studien är de enda avsnitt som vi valt att dela upp sinsemellan och arbetat med separat. Detta främst på grund av tidsramen och för att effektivisera arbetet. Vi har dock varit noga med att läsa varandras texter och diskutera innehållet så att vi båda varit överens om dess relevans för studien. Efter att vi slutfört arbetet med denna studie kan vi konstatera att det har varit gynnsamt att vara två då vi har diskuterat mycket med varandra vilket bidragit till värdefulla reflektioner. Det har även varit roligt att dela denna upplevelse och process med varandra.

3.9 Validitet

Med validitet menas att man undersöker det man haft för avsikt att undersöka. Om man exempelvis har för avsikt att undersöka informantens upplevelse av sin situation är det den man ska redovisa i studien (Trost, 2010). För att säkra att vår studie håller en så hög validitet som möjligt har vi haft för avsikt att besvara syftet och frågeställningarna.

Att hålla en hög deskriptiv validitet innebär att man redogör för vad man har gjort och hur man har gått tillväga i sin studie när det kommer till allt från datainsamling till analys och tolkning (Dalen, 2008). Detta har vi försökt eftersträva genom att vara tydliga i hur vi gått tillväga och redovisat detta genomgående i alla delar av vår studie.

3.10 Reliabilitet

Reliabilitet handlar om tillförlitlighet och att en undersökning som görs vid ett tillfälle ska kunna genomföras vid andra tidpunkter av andra forskare och ändå ge samma resultat. Inom kvalitativ forskning kan det vara problematiskt med den typen av reliabilitet då den förutsätter statistiska förhållanden (Trost, 2010). Vi kan inte garantera att samma resultat hade uppnåtts om andra forskare hade genomfört undersökning då vi är medvetna om att vi som forskare och personer påverkar situationen. Det område som vi har undersökt är inte av statisk karaktär då våra informanter lever i föränderliga och stundtals ovissa livssituationer. De omständigheter informanterna lever under när vi gjorde intervjuerna kan se annorlunda ut ett halvår senare.

Reliabilitet handlar även om huruvida informanterna kommer att ge annorlunda svar om de skulle medverka i ännu en intervju. Ett sätt att öka reliabiliteten i kvalitativ forskning är att undvika att ställa ledande frågor då det kan inverka på informantens svar (Kvale & Brinkmann, 2009). Som nämns ovan kan vi inte säkerställa att informanterna hade uppgett samma svar om de medverkat i ytterligare en intervju då deras livssituation kan ha förändrats. Det kan även vara så att informanterna genom att delta i den första intervjun ges möjlighet att reflektera vidare över sin situation vilket eventuellt påverkar svaren om de skulle delta i en andra intervju. Vi har medvetet undvikit att ställa ledande frågor, vilket ökar reliabiliteten i vår studie.

3.11 Generaliserbarhet

Med generaliserbarhet menas att man kan anta att de resultat man kommit fram till kan gälla även de som inte har ingått i undersökningen. Generaliserbarhet innebär således att man kan dra generella slutsatser utifrån den informationen man samlat in (Kvale & Brinkmann, 2009). Syftet med denna studie har inte varit att uppnå generaliserbarhet då vi har haft ett mindre antal intervjupersoner och varit ute efter att få ta del av deras livsvärld, inte att generalisera detta utifrån ett större urval.

4. Etik

Vi har valt att utgå ifrån de fyra forskningsetiska principerna framtagna av Vetenskapsrådet för att garantera att denna studie har genomförts etiskt. För att ytterligare diskutera etik i förhållande till studien har vi valt att föra ett resonemang kring övriga etiska överväganden som vi anser är relevanta med tanke på den kvalitativa metoden vi använt oss av.

4.1 Fyra etiska principer

Informationskravet är den första principen, den innebär att forskaren ska informera de som deltar i forskningen om att deltagandet är frivilligt och att det har rätt att avbryta sin medverkan när som helst under intervjun (Vetenskapsrådet). För att följa informationskravet informerade vi våra informanter om syftet med vår forskning, vad vi ska använda materialet till samt att deltagandet är frivilligt och att informanten när som helst kan avbryta sin medverkan.

Den andra principen är samtyckeskravet vilket innebär att forskaren ska försäkra sig om att de som deltar i forskningen samtycker till deltagandet och har förståelse för vad det innebär. Forskning som bygger på att studiens deltagare har en aktiv roll har vanligtvis inte några problem med att följa samtyckeskravet då informanterna är informerade om syftet med forskningen samt att deras deltagande är frivilligt (Vetenskapsrådet). Då vår studie bygger på informanternas aktiva deltagande och då de är informerade om vad detta deltagande innebär följer vi samtyckeskravet. De utredningar som föregår familjehemsplaceringarna har vi inte läst och vi har inte tagit del av någon information om de barn som är placerade hos de familjehemspappor som denna studie handlar om.

Den tredje principen är konfidentialitetskravet vilket innebär att deltagarna i forskningen ska göras anonyma i studien samt att uppgifterna ska förvaras på ett sådant sätt att de inte kan läsas av utomstående (Vetenskapsrådet). Vi har i vår framställning av materialet givit informanterna fiktiva namn och vi har varit noggranna med att inte röja sådan information som kan kopplas till specifika individer. Vi har valt att inte avslöja vilken kommun den stadsdelsförvaltning som vi utgått ifrån tillhör, detta för att försäkra att studiens deltagare görs så anonyma som möjligt. De material som vi använt oss av i framställandet av denna studie har förvarats på sådant ställe att obehöriga inte haft tillgång till det.

Den fjärde principen, nyttjandekravet, innebär att de uppgifter som forskaren samlar in endast får användas till forskningsändamålet (Vetenskapsrådet). Vi garanterar att det material som vi samlat in under vår forskningsprocess enbart har använts i syfte att framställa denna studie.

4.2 Övriga etiska överväganden

När man utför kvalitativ forskning med fokus på informantens upplevelse och livsvärld bör man vara medveten om att de frågor man ställer till informanten under intervjusituationen kan väcka funderingar och tankar hos informanten som denne inte reflekterat över tidigare. Även om man som intervjuare informerar om informationskravet bör man vara medveten om att informanten sällan avbryter intervjun då det anses oartigt (Trost, 2010). Det område som vi valt att undersöka i denna studie kan betraktas som känsligt och i vissa fall även privat. Då syftet med denna studie är att fånga informanternas upplevelser av att vara familjehem, vilket är ett uppdrag som ligger nära den egna personen och familjen, är de frågor som vi ställt till informanterna av personlig karaktär. För att undvika att informanterna ställdes inför en obekväm intervjusituation var vi noga med att informera om studiens syfte och vilken typ av

frågor vi kommer att ställa när vi frågade om de ville ställa upp på en intervju. Detta för att informanten skulle vara införstådd med vilken typ av intervju det rörde sig om samt i stora drag få en uppfattning om vilken typ av frågor de skulle ställas inför. När vi utformade vår intervjuguide funderade vi noga över vilken typ av frågor vi kunde ställa för att inte försätta informanten i en position där denne kände sig tvungen att svara på en fråga även om han inte ville. Även om våra frågor var av personlig karaktär och i viss mån kan uppfattas som känsliga av informanten reflekterade vi mycket kring vilken typ av frågor vi kunde ställa för att undvika att försätta informanten i en olustig situation.

5. Tidigare forskning

I tidigare forskning som berör familjehem finns det få beskrivningar av familjehemspappor och deras upplevelser av att vara familjehem. Då det historiskt sett vanligtvis har varit kvinnan som har stått för omsorgen om barnen är det främst kvinnors upplevelser av att vara familjehem eller familjehemsföräldrarna som enhet som har skildrats i tidigare forskning. Familjehemspappornas roll i familjehemmet beskrivs ofta som stöttande och kompletterande, ett stöd till kvinnan (Höjer, 2001).

Då vi inte har kunnat hitta någon tidigare forskning som har ett tydligt fokus på familjehemspappans upplevelse av att vara familjehem har vi valt att redogöra för forskning som handlar om mäns föräldraskap samt forskning som belyser upplevelsen av att vara familjehem.

5.1 Fosterfamiljens inre liv

I Höjers avhandling *Fosterfamiljens inre liv* (2001) söker författaren svar på frågor som rör bland annat varför man väljer att bli familjehem och hur familjehemsföräldrarnas parförhållande påverkas av uppdraget. Författaren har även för syfte att undersöka vilka skillnader som finns mellan att vara förälder och att vara familjehemsförälder samt hur familjehemsföräldrarna upplever kontakten med det placerade barnets biologiska föräldrar och släktingar. Fosterfamiljens inre liv är en kombination av kvalitativ och kvantitativ metod som bygger på såväl enkäter som intervjuer. Enkäten skickades ut till 550 familjehemsföräldrapar och för att inhämta mer fördjupad kunskap genomfördes intervjuer med ytterligare sjutton par.

Genom de besvarade enkäterna och de genomförda intervjuerna besvarar författaren ovan nämnda frågeställningar. I kapitlet som behandlar varför man väljer att bli familjehem konstaterar författaren att det oftast är kvinnans initiativ att bli familjehem. En stor majoritet av de par som intervjuats anser att det är viktigt för dem att göra en insats för någon som behöver hjälp och att beslutet om att bli familjehem ofta har vuxit fram ur en önskan om att göra något mer med sitt liv. I studien framgår även att familjehemsföräldrarna i flera fall har erfarenhet av att vara exempelvis kontaktfamilj till ett barn och att uppdraget har utökats med tiden och resulterat i en familjehemsplacering (Höjer, 2001).

I avhandlingen framgår att de familjehemsföräldrarna som ingår i studien till stor del anser att familjehemsföräldraskapet har gjort deras parrelation starkare. Författaren kan se skillnader i hur män respektive kvinnor svarar på frågan hur familjehemsuppdraget har påverkat parrelationen. Männens svar har i högre grad än kvinnornas handlat om trötthet och brist på tid medan kvinnorna snarare har svarat att familjehemsuppdraget har fördjupat relationen. Att ta emot ett barn i sitt hem kan innebära stora påfrestningar på så väl familjen som relationen mellan föräldrarna, i kapitlet som rör hur familjehemsuppdraget påverkar parrelationen belyses även detta. Höjer (2001) menar att det inte är ovanligt att det placerade barnet "väljer ut" en av familjehemsföräldrarna, oftast kvinnan, och enbart tyr sig till den föräldern, detta kan slita på parrelationen. Sammanfattningsvis konstaterar Höjer att de män som ingår i studien oftare beskriver en negativ påverkan på parrelationen jämfört med kvinnorna som talar i mer positiva ordalag om hur relationen har påverkats av uppdraget.

I kapitlet som behandlar skillnaderna mellan att vara förälder och att vara familjehemsförälder svarar flertalet av de informanter som ingår i studien att det i uppdraget att vara familjehemsförälder kan ingå mera stöd och gränssättning till det placerade barnet. Flera informanter nämner även att det i familjehemsuppdraget ingår att upprätthålla kontakten med biologiska föräldrar och släktingar. I avhandlingen framgår det att de flesta män och kvinnor som deltagit i studien anser att de har en nära relation till det placerade barnet.

Författaren menar att detta inte behöver innebära att relationen mellan familjehemsföräldrarna och det placerade barn är problemfri men att det i grund och botten i de flesta fall finns ett starkt band mellan familjehemsförälder och barn. Det flesta informanter som deltagit i studien har svarat att de inte upplever att det finns någon skillnad mellan att vara förälder till ett placerat barn och att vara förälder till sitt biologiska barn. Sammanfattningsvis konstaterar Höjer att uppdraget att vara familjehem är betydligt mer komplicerat och komplext jämfört med att vara förälder. Här finns även en dimension som rör oro inför framtiden. Som familjehemsförälder bär man ofta på en oro inför hur det ska bli framöver, hur det ska gå för det placerade barnet och om barnet ska bo kvar eller inte (Höjer, 2001).

I avhandlingen undersöker även Höjer (2001) hur familjehemsföräldrar upplever kontakten med det placerade barnets biologiska föräldrar och släktingar. De flesta informanter som deltagit i studien anser att kontakten med de biologiska föräldrarna är viktig för barnet men att relationen trots det kan vara konfliktfylld och att det kan innebära svårigheter för familjehemmet att upprätthålla relationen. Det finns de fall där de biologiska föräldrarna drar sig undan och knappt har någon kontakt alls med sitt barn vilket kan vara smärtsamt för barnet. Det finns även de fall där de biologiska föräldrarna tar för stor plats i barnets liv vilket kräver att familjehemsföräldrarna kan gränssätta. I studien konstateras det att kontakten mellan familjehem och biologiska föräldrar ofta är en kontakt mellan kvinnor. Det är oftast kvinnan i familjehemmet som sköter kontakten med de biologiska föräldrarna och det är vanligare att det är den biologiska mamman som har regelbunden kontakt med sitt barn jämfört med den biologiska pappan.

Vidare kan man i Höjers (2001) avhandling läsa att familjehemmet är en alldeles särskild familjekonstellation och familjehemsföräldraskapet särskiljer sig från ett ”vanligt” föräldraskap då ansvaret för och omsorgen om barn i detta fall grundar sig på ett framförhandlat avtal och där föräldraskapet i vissa fall delas med barnets biologiska föräldrar. Familjen blir öppen för insyn då socialtjänsten har ansvar för omsorgen om barnet under den tid det är placerat i familjehemmet och familjehemsföräldrar måste vara beredda på att ta emot besök av både det professionella fältet i form av socialsekreterare och även barnets biologiska föräldrar och släktingar. Familjehemsuppdraget innebär även att föräldrarna behöver anpassa sitt föräldraskap genom att skapa nya föräldrastrategier. Detta då de placerade barnens tidigare traumatiska upplevelser kan leda till att barnet har specifika behov vilka familjehemsföräldrarna bör ha med sig. Till största del handlar dessa nya strategier om en ökad tydlighet i relationerna mellan föräldrar och barn samt tydligare gränssättning.

Familjehem består ofta av en kvinna och en man som lever i ett tryggt och stabilt äktenskap och en majoritet lever och bor på landsbygden. Initiativet till att bli familjehem tas oftast av kvinnan som brukar ha en stark ställning och central roll i familjen. Familjerna tenderar att en traditionell organisering av sitt vardagsliv där kvinnan står för mycket som har med barnen och hemmet att göra medan mannen i huvudsak står för familjens försörjning och annat som rör sig utanför familjens inre kärna (Höjer, 2001).

5.2 Fosterfamiljen

I antologin *Nätverksfamiljen* (2003) ingår Höjers text *Fosterfamiljen*. Under detta kapitel redogörs delvis för de resultat som presenteras ovan i *Fosterfamiljens inre liv* men utöver detta förs även ett resonemang kring familjehemsföräldrarnas relation till det placerade barnets biologiska föräldrar vilket vi vill beskriva kort. Barn som placeras i familjehem kommer i många fall från familjer som präglats av föräldrar som på grund av olika omständigheter varit frånvarande under barnets liv. Det rör sig ofta om splittrade familjer där föräldrarnas tillkortakommanden leder till att barnets behov av skydd och stöd måste tillgodoses på annat sätt, ofta sker detta genom att barnet placeras i familjehem. De

familjehemsföräldrar som utreds och beviljas av socialtjänsten stämplas som ”godkända föräldrar” medan de föräldrar vars barn blir omhändertagna stämplas som ”underkända föräldrar”. Med detta i åtanke blir kontrasterna mellan familjehemsföräldrarna och de biologiska föräldrarna uppenbara då man som biologisk förälder upplever att man saknar förmåga att vara förälder till sitt barn. Utifrån dessa förutsättningar förväntas familjehemsföräldrarna och de biologiska föräldrarna samarbeta vilket kan medföra stora slitningar på relationerna och försvåra för båda parter att upprätthålla goda kontakter. Denna problematik kan resultera i att det placerade barnets biologiska föräldrar drar sig undan och undviker kontakt med familjehemmet på grund av att de känner sig undermåliga i relation till familjehemsföräldrarna (Höjer, 2003).

5.3 Foster parent perceptions of placement success

I den vetenskapliga artikeln *Foster parent perceptions of placement success* av Brown och Campbell (2007) diskuteras familjehemsföräldrars upplevelser och erfarenheter av vilka faktorer som bidrar till ett välfungerande familjehemsuppdrag. Artikeln är kvalitativ och baseras på telefonintervjuer med 61 familjehemsföräldrar från Kanada. Syftet med undersökningen var att belysa familjehemsföräldrarnas åsikter kring vad som bidrar till en lyckad familjehemsplacering. De resultat som författarna redovisar utifrån sin empiri är att familjehemsföräldrarna ser den trygga tillvaron som de kan erbjuda det placerade barnet som en framgång. Resultaten belyser även vikten av att familjehemsföräldrarna har förmågan att uppmärksamma det placerade barnets problematik och situation. Brown och Campbell (2007) betonar även att det för det placerade barnets bästa inte ska finnas någon väsentlig skillnad mellan hur föräldrarna bemöter de placerade barnet respektive det biologiska barnet. Ett av målen med placeringen är att skapa en förtroendefull relation mellan barn och föräldrar. Ett tecken på en lyckad placering är enligt familjehemsföräldrarna då det finns starka relationer till det placerade barnet. De placeringar som sträcker sig över en kortare tidsperiod kan göra det svårare för föräldern att skapa ett starkt band till det placerade barnet. När familjehemsföräldrarna däremot kan vara trygga i att placeringen kommer att vara långvarig ökar det föräldrarnas förmåga att skapa en trygg och stabil tillvaro och goda förutsättningar för det placerade barnet.

Brown och Campbell (2007) visar genom sitt resultat att det är betydelsefullt för familjehemsföräldrarna att upprätthålla en god kontakt med det placerade barnets biologiska föräldrar. Detta gäller både i de fall där placeringens syfte är att barnet ska flytta hem och i de fall där placeringen är långvarig. Familjehemsföräldrarna menar att de faktorer som är avgörande för en lyckad placering är att det placerade barnet känner sig älskad och omhändertagen. Andra viktiga faktorer är att det placerade barnet känner att det kan lita på familjehemsföräldrarna och att det upplever sig vara en del av familjen. Ännu ett mål med uppdraget för familjehemsföräldrarna är att bidra till en förändring i det placerade barnets liv samt att barnet genomgår en positiv utveckling. Detta leder förhoppningsvis till att det placerade barnet får med sig rätt verktyg i livet vilket ger dem förmågan att i framtiden leva ett självständigt liv (Brown & Campbell, 2007).

5.4 Mäns föräldraskap

I antologin *Manlighetens många ansikten* (2003b) ingår Plantins text *Mäns föräldraskap* som vi valt att använda oss av. I det senmoderna samhället finns det en rad olika förändringar som påverkat familjelivet. Det ökade antalet skilsmässor som lett till nya samlevnadsformer och den ökade debatten kring jämställdhet är några av dessa förändringar som har bidragit till att det vuxit fram nya ideal och förutsättningar kring mäns föräldraskap. De förändrade idealen

kring faderskapet har medfört en mängd olika frågeställningar och perspektiv inom forskningen och det som står i fokus idag är faderskapets innebörd, konstruktion och samspel med omgivningen. En fråga som även kommit att få en dominerande ställning är den om männens förändring eller brist på förändring mot ett mer jämställt och omsorgsgivande faderskapsideal (Plantin, 2003b).

Plantin (2003b) tar upp hur forskningen kring det moderna faderskapet hittills har tenderat att ge en relativt splittrad bild. Med denna splittrade bild syftar han till att det finns ett stort antal studier och forskningsrapporter som visar att dagens fäder inte genomgått någon större förändring där de fortfarande står för den starkaste försörjarpositionen och utför betydligt mindre hushållsarbete och ägnar mindre tid åt barnen än kvinnorna. Samtidigt finns det flertalet studier som visar att dagens fäder har blivit mer familjeorienterade och att deras engagemang för barnen har ökat. Dessa olika resultat och slutsatser beror på allt ifrån de metodologiska ansatserna och tid och plats för studierna och Plantin (2003b) har valt att redovisa en översiktlig bild av resultaten från den mest aktuella forskningen.

Utifrån ett stort antal studier både i Sverige och internationellt framträder idag en positiv bild av faderskapet som visar att flertalet män idag präglas av nya tankestrukturer och attityder. Till skillnad från tidigare generationers män ställer sig dagens fäder i större utsträckning sig positiva till jämställdhet mellan könen och önskar en nära kontakt med sina barn. Plantin (2003b) tar även upp hur fäder är mer familjeorienterade och hur de idag snarare betraktar familjen och föräldraskapet än arbete och yrkesliv som en stor del i hur de identifierar sig och ser på sig själva som män. Faderskapet beskrivs i dessa sammanhang som en trygghet och som en djupare bekräftelse på den egna personen än vad arbete gör.

Trots denna positiva utveckling intar män än idag den starkare försörjarpositionen i familjen. Medan kvinnors förvärvsarbete har ökat markant genom åren har dock männens delaktighet och insatser i familjelivet och hushållsarbetet ej ökat i samma omfattning. Fäderna står idag för en femtedel av arbetsinsatserna i hemmet och dessa insatser begränsas oftast bara till vissa områden där det tekniska och fysiskt tunga arbetet ligger i fokus. När det kommer till större delen av hushållsarbetet handlar det ofta för männen om att "hjälpa till" vid behov och vid förfrågan av kvinnan i familjen. Fäder idag ägnar även fortfarande betydligt mindre tid med barnen i hemmet än vad kvinnorna gör. Samtidigt kan man urskilja en bild där fäderna breddat sin handlingsrepertoar och i större utsträckning tar del av den direkta omsorgen av barnen där 85 procent av fäderna idag deltar i att mata och klä på barnen i relation till 1 procent av fäderna på 60-talet. När det kommer till tiden med barnen kan man se att fäderna ägnar betydligt mycket mer tid med barnen utanför hemmet i form av lek och fritidsaktiviteter (Plantin, 2003b).

5.5 Faderskap i retorik och praktik

I antologin *Nätverksfamiljen* (2003a) ingår även här ett kapitel skrivet av Plantin. Kapitlet *Faderskap i retorik och praktik* bygger på en kvalitativ studie i vilken Plantin har intervjuat trettio föräldrapar med syftet att undersöka mäns upplevelser och erfarenheter av sitt föräldraskap. Plantin diskuterar inledningsvis det resonemang som han redogör för i *Mäns föräldraskap* där kontentan är att attityder och tankestrukturer kring föräldraskap och jämställdhet hos män är under förändring. Dagens fäder förväntas vara omsorgsgivande vardagspappor som till skillnad från tidigare generationer tar stor del i den direkta omsorgen om barnen och skapar nära relationer till sina barn. Här redogörs även för att fädernas syn på arbetsliv och familjeliv är i förändring då yrkeslivet inte är det mest väsentliga i deras liv och självuppfattning då relationerna till barnen och familjen är minst lika viktiga. Förväntningarna på faderskapet i stort har genomgått en förändring mot ett mer jämställt och omsorgsinriktat ideal, något som gett männen möjligheter att utveckla nya handlingsmönster i föräldraskapet.

I Plantins kvalitativa studie av mäns föräldraskap talade de flesta männen som deltog i studien om faderskapet i termer av mognad, större empatisk förmåga och ett ökat känsloliv. Männen i studien beskriver att faderskapet och relationen till barnen givit dem en känsla av trygghet och tillhörighet. Som i Plantins tidigare text *Mäns föräldraskap* (2003b) uppvisas även här liknande resultat vilka pekar på en relativt traditionell och könstypisk ansvarsfördelning i familjelivet där männen i huvudsak står för försörjningen och där hem och hushållsarbetet i första hand är kvinnans arbetsområde. Plantin redogör dock att en stor del av informanterna i denna studie skapat ett betydligt mer flexibelt familjeliv där mannen och kvinnan växelvis delade på ansvaret för hemmet och barnen. Denna form av ansvarsfördelning reglerades och förändrades ständigt i takt med familjemedlemmarnas behov. Oavsett om informanternas ansvarsfördelning kunde betraktas som traditionell eller modern drar Plantin ändå slutsatsen att det i samtliga informanternas berättelser återfanns könsspecifika och traditionella mönster (Plantin, 2003a).

6. Teoretisk tolkningsram

De teorier som vi valde att använda oss av för att tolka det insamlade materialet har vi kommit i kontakt med under utbildningen och på så sätt har vi tillägnat oss viss kunskap och förståelse om dessa teorier. Vi valde att använda anknytningsteorin, systemteorin och rollteorin som tolkningsram för vår empiri. Då vi haft en abduktiv ansats hade vi dessa teorier i åtanke redan under insamlandet av materialet och efter att vi kodat och tematiserat fann vi fortfarande teorierna relevanta i förhållande till resultatet. Systemteorin valde vi att använda oss av för att bland annat kunna fånga hur en familj påverkas av nya familjemedlemmar samt för att belysa på vilket sätt både positiv och negativ inverkan i familjen påverkar dess fundament. Rollteorin gav oss möjligheten att tolka hur roller i familjen och i relationer förändras över tid samt vilka förväntningar som omger fadersrollen. Vidare fann vi anknytningsteorin relevant i förhållande till studiens syfte då den belyser hur betydelsefull anknytningen är för både barn och föräldrar och deras förmåga att skapa en god relation.

De teorier som vi använt oss av har tillåtit oss att vara kreativa i vår tolkning av empirin samt givit oss ytterligare förståelse för det material som vi samlat in.

6.1 Systemteori

Inom systemteorin tänker man cirkulärt snarare än linjärt och teorin handlar om att se och förstå världen i termer av helhet, relationer, sammanhang och mönster. Att tänka systematiskt innebär även att man hela tiden har begreppen förändring och utveckling med sig. Systemteori ser mänskligt handlande och mänskliga problem som något som sker i relation och som uppstår i samspel med andra människor (Öquist, 2010).

Inom systemteorin pratar man om öppna och slutna system. Med ett slutet system menar man ett system som inte får in något tillskott av information utifrån vilket slutligen innebär att det kommer att upplösas. Sociala system är till sin natur öppna och har därmed förmågan att utbyta information med omvärlden vilket i sin tur leder till utveckling, differentiering och anpassning. Att fungera som ett öppet system hänger tätt samman med i vilken mån man tillåter ett fritt utbyte med den närmsta omgivningen. Det är dock viktigt att systemet har en viss kontroll över utbytet för att kunna reglera inflödet av information så att systemet kan upprätthålla sina gränser och sin integritet. Familjesystemet betraktas i grunden som ett öppet system vilket innebär att det som händer utanför familjen kan ha direkt eller indirekt påverkan på familjen (Öquist, 2010).

Öquist (2010) menar att man kan se den enskilda familjen som ett socialt system där en förändring eller handling hos exempelvis en familjemedlem i systemet påverkar resterande familjemedlemmar. Här krävs det att gränserna mellan systemets olika plan bevaras där det finns en tydlighet mellan de olika rollerna inom familjesystemet, där barnen har en roll och föräldrarna en annan. Det är även viktigt att förtydliga gränserna mellan de yngre och äldre barnens rättigheter och mellan familjen och övriga släkten (Öquist, 2010). Alla system är även en del av andra större system såsom skolan, arbetsplatsen och bostadsområdet. Dessa system påverkar även kontinuerligt varandra och den enskilda individen (Payne, 2010).

Inom ett system finns det även subsystem. Dessa subsystem är ofta kopplade till specifika roller och relationer där man exempelvis kan se barnet/barnen och föräldrarna som enskilda subsystem. Varje individ kan även ingå i flera subsystem som har egna regler och egna sätt att kommunicera, vilket innebär att man kan ha olika roller beroende på vilket system man för tillfället är en del av (Schjødt & Egeland, 1994). Alla system har även en hierarkisk uppbyggnad som innebär att de högre nivåerna i hierarkin alltid är överordnade de lägre i den meningen att de ställer in och justerar dessa. Detta är en förutsättning för att gränserna mellan systemets olika plan och subsystem ska upprätthållas så att helheten fungerar (Öquist, 2010).

Schjødt och Egeland (1994) tar också upp hur ett system kan vara adaptivt. Med detta menas att systemet kan anpassa sig till förändringar i omgivningen eller i systemet. Exempel på detta kan vara en familj som flyttar till en ny stad eller får ett till barn och i det sistnämnda fallet handlar det om att systemet måste anpassa sig till nya inre förhållanden. För att det ska kunna ske en sådan anpassning måste systemet ha en viss förändringspotential och en förmåga att upprätthålla stabilitet. Här kan man se vikten av ett öppet system med starka och tydliga gränser.

Inom systemteorin välkomnas även ibland oordning och störning i lagom dos då detta kan utnyttjas till förändring. ”Att lära sig att leva med störningar, variabilitet och osäkerhet är själva förutsättningen för att klara sig bra i en osäker omvärld” (Öquist, 2010:22).

6.2 Rollteori

Rollteorin är en socialpsykologisk teori vilken ämnar beskriva och förklara de olika roller som människor lever i, exempelvis rollen som förälder, könsrollen och yrkesrollen. Inom en viss typ av roll finns det normer och förväntningar som styr hur vi uppför oss i just den rollen. Inom rollteorin använder man sig av begreppet socialisering vilket syftar till att förklara att vi växer in i de roller som vi anammar och att de handlingar som vi utför samt de beslut som vi fattar överensstämmer med vår rolltillhörighet. Rollen internaliseras på så sätt i vår personlighet (Repstad, 2005).

Denna internalisering sker till stor del omedvetet och kan beskrivas som att vi övertar de normer som finns i samhället eller de värderingar som exempelvis våra föräldrar för över på oss, vanligtvis sker detta ofreflekterat. Det finns mängder av förväntningar och krav på hur man ska bete sig när man lever i en viss roll, till exempel hur man ska bete sig när man är på jobbet eller hur man ska bete sig om man är kvinna. Dessa förväntningar och krav internaliseras i vår personlighet och blir en del av de förväntningar som vi har på oss själva. Ett sätt att beskriva vad en roll innebär är att säga att det är summan av de normer som hör till en viss uppgift eller position. En anledning till att dessa förväntningar är viktiga i vårt personlighetsskapande utifrån vår rolltillhörighet är att vi tenderar att värderas positivt beroende på hur mycket vårt rollbeteende överensstämmer med de förväntningar som omger rollen. Förenklat kan man säga att ju mer vi lever upp till rollförväntningarna desto mer anses vårt beteende vara positivt (Angelöw & Jonsson, 2000).

Inom rollteorin poängteras att de normer och förväntningar som omger en specifik roll inte på något sätt är konstanta. En kvinna idag lever inte enligt samma normer som en kvinna gjorde för femtio år sedan. Samhället är i ständig förändring vilket medför att synen på hur man ska bete sig när man innehar en viss roll även den förändras. Denna förändring sker i samspel mellan individer, mellan olika sorters grupper och mellan olika samhällsliga förhållanden (Angelöw & Jonsson, 2000).

Enligt Angelöw och Jonsson (2000) gör man inom rollteorin skillnad på *tillskrivna* och *förvärvade* roller. En tillskriven roll har man utan att kunna påverka den exempelvis att man föds in i en könsroll. Yrkesrollen är en roll som vi förvärvar genom till exempel utbildning eller att man söker ett visst arbete. De förväntningar som vilar på specifika roller kan vara antingen *generella* eller *specifika*. För att ta exemplifiera är föräldrarollen en roll med generella förväntningar, som förälder har man relativt stort utrymme att själv utforma på vilket sätt man vill vara förälder. Yrkesrollen å andra sidan är mer specifik i sina förväntningar och styrs ofta av riktlinjer och regler om hur man ska vara på en viss arbetsplats (Angelöw & Jonsson, 2000).

Inom rollteorin talar man om rollkonflikter. Dessa konflikter uppstår när en människa har mer än en rolltillhörighet och då de rollerna hamnar i konflikt med varandra. Ett exempel på detta kan vara när en människa både har en yrkesroll och en roll som förälder. Å ena sidan vill

man göra bra ifrån sig på arbetet vilket kan vara tidskrävande och å andra sidan vill man vara en bra förälder till sina barn vilket kräver att man spenderar mycket tid hemma. Här uppstår motstridiga förväntningar mellan rollen som förälder och yrkesrollen vilket kan innebära en konflikt för personen i fråga (Angelöw & Jonsson, 2000).

6.3 Anknytningsteori

Anknytningsteorin handlar om betydelsen av nära känslomässiga relationer.

Anknytningsteorin används bland annat för att beskriva människans utveckling med fokus på relationer samt för att tolka barnets tidiga känslomässiga beteende. Teorin används även för att förklara hur tidigt upplevda trauman kan påverka människans utveckling både på kort och på lång sikt (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009).

Anknytningen grundas främst på barnets biologiska drift att söka närhet hos en beskyddande vuxen då barnets förmåga att skapa anknytning till sina föräldrar är avgörande för dess överlevnad. Således bygger anknytning på relationen mellan en svagare och en starkare individ där den starkare erbjuder skydd till den svagare. Relationen mellan individerna är av känslomässig karaktär och de båda bidrar till att utveckla och upprätthålla relationen (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009).

Bowlbys (1994) forskning pekar på att barnets anknytningsmönster är som mest aktivt då behovet av skydd är som störst, den vuxna blir då en trygg bas dit barnet kan återvända för att finna säkerhet och lugn. Ju mer tryggt ett barn känner sig desto större blir barnets vilja att upptäcka världen, om barnet har vetskapen om att det kan återvända till en trygg bas blir det friare att utvecklas och lämna basen. Anknytningen blir således viktig för barnets förmåga att leka med andra barn, lära sig nya saker och bli självständigt.

I de fall där barnets föräldrar inte kan erbjuda barnet den stabilitet som behövs för en trygg anknytning anpassar barnet sitt anknytningsbeteende efter föräldern. Barnet lär sig tidigare att stå på egna ben och klara sig självt. Barn som växer upp utan trygg anknytning kan få svårigheter med att knyta an till andra vuxna även om de placeras utanför hemmet i exempelvis ett familjehem som kan erbjuda barnet den trygghet som det saknat. Detta kan bero på att barnet utvecklar en känsla av att anknytningspersonen är någon som ska undvikas och familjehemsföräldrar som söker kontakt kan i dessa fall bli svåra för barnet att relatera till (Bowlby, 1994).

Havnesköld och Risholm Mothander (2009) redogör för fyra olika anknytningsmönster som beskriver på vilket sätt barnet knyter an till sina föräldrar. *Det trygga anknytningsmönstret* utvecklas då barnet har fri tillgång till en eller flera anknytningspersoner som barnet vet att det kan lita på och som är lyhörd för barnets behov. Trygg anknytning innebär som nämnts ovan att barnet känner en säkerhet i att anknytningspersonen finns kvar. *Det otryggt undvikande anknytningsmönstret* är ett mönster som innebär att barnet vid tidig ålder inser att de måste klara sig självt. Detta yttrar sig genom att barnet undviker anknytningspersonen då denna inte har varit tillgänglig för barnet och misslyckats med att erbjuda barnet trygghet. *Det otryggt ambivalenta anknytningsmönstret* syftar till att förklara de barn vars barndom har präglats av en oförutsägbarhet från anknytningspersonen. Anknytningspersonen kan ha varit närvarande ibland och andra gånger inte vilket skapar en otrygghet hos barnet. Dessa barn upplever ofta en osäkerhet inför om anknytningspersonen kommer att finnas kvar och vågar därför inte lämna personen i fråga vilket kan uppfattas som ”klängigt”. *Det desorganiserade anknytningsmönstret* återfinns hos de barn som har en anknytningsperson som utstrålar fara och osäkerhet. Barn som upplevt detta mönster blir förvirrade och osäkra då den person som ska erbjuda dem trygghet istället står för något hotfullt. Dessa barn kan med tiden utveckla en anpassningsstrategi som går ut på att de anpassar sig efter de känslor som råder för tillfället. Barnet blir oerhört lyhörd för

anknytningspersonen signaler och kan utvecklas till att bli förälder till sin förälder. Ett barn med desorganiserat anknytningsmönster tränas inte i att känna igen sina egna känslor utan bara i att läsa av sin förälders humör. (Havnesköld & Risholm Mothander, 2009).

Broberg (2006) menar på att det anknytningsmönster som barnet utvecklar under dess första levnadsår är beroende av anknytningspersonens beteende. Detta mönster kan således förändras om anknytningspersonens beteende förändras eller om barnet får möjlighet att knyta an till en annan person med ett tryggare och mer stabilt anknytningsbeteende. För att barnets anknytningsbeteende ska förändras krävs det att barnet får möjlighet att utveckla nya långvariga relationer till mer trygga anknytningspersoner, barn kan då utveckla nya strategier och metoder för utveckling och anknytning. Ju äldre barnet är desto svårare är det för barnet att bryta det ursprungliga anknytningsmönstret och skapa ett nytt. Små barn har hög mottaglighet för förändring och är mer formbara. Om man exempelvis omhändertar ett barn och placerar det i ett familjehem får insatsen störst effekt om man ingriper tidigt i barnets liv (Broberg, 2006).

7. Resultat och analys

I följande kapitel har vi för avsikt att redovisa och vidare analysera vårt insamlade material. Nedan presenterar vi resultat och analys under teman och vi använder oss av citat för att exemplifiera och belysa resultaten. Vi har valt att använda oss av fiktiva namn på våra informanter: Pontus 35 år, Örjan 64 år, Melker 59 år, Petter 44 år, Tord 55 år och Markus 41 år.

Informanterna är mellan trettiofem och sextiofem år och samtliga informanter bor med sina familjer i hus utåt landsbygden. Alla levde i en parrelation med en kvinna och hade utöver det placerade barnet/barnen biologiska barn. Antal år som familjerna varit familjehem varierade mellan fyra och tjugo år och alla hade i dagsläget en eller två placerade barn hos sig. Det placerade barnens ålder varierade och sträckte sig mellan den yngsta som var fyra år till den äldsta som var 20 år. Efter våra intervjuer har vi blivit fascinerade av våra informanternas livshistorier och bakgrunden till varför de har valt att bli familjehem. I de flesta fall fanns det specifika orsaker till varför informanterna ville bli familjehem och det kunde vara alltifrån att själv ha varit familjehemsplacerad, till att ha en känsla av att ha mer att ge. I ett av fallen hade informanten en personlig relation till det placerade barnets biologiska föräldrar vilket var anledningen till placeringen. Majoriteten av informanterna började med att vara kontaktfamilj eller jourfamilj och utökade efterhand uppdraget.

7.1 Ansvarsfördelning

Under detta tema har vi valt att lägga fokus på ansvarsfördelningen inom familjen, i vardagen och gentemot det placerade barnet. Här tar vi även upp hur kontakten med personal från socialtjänst samt det placerade barnets biologiska föräldrar ser ut avseende vem som i första hand sköter den. Här diskuteras även vem av mannen eller kvinnan i familjehemmet som tog initiativet till att bli familjehem. Vi kommer även att beröra hur familjehemsföräldrarnas arbetssituation ser ut.

Resultat

Fem av våra informanter hade ett heltidsarbete, den sjätte hade familjehemsuppdraget som arbete. Fyra av informanterna med heltidsarbete hade hustrur som även de jobbade heltid. En av informanterna hade en fru som studerade och den sjätte hade likt sin man familjehemsuppdraget som arbete. Två av våra informanter uttryckte vid frågan om hur arbetssituationen såg ut att de upplevde att de jobbade alldeles för mycket.

Gällande vem som tog initiativet till att bli familjehem svarade samtliga informanter att det var ett gemensamt beslut som diskuterades noga men att kvinnan var den drivande och var den som tog de initiala kontakterna för att påbörja familjehemsuppdraget.

”Jag kan inte säga att det var jag för då ljuger jag. Men samtidigt var vi definitivt två om det när vi beslutade det och det var enhälligt. Min fru tänkte nog mer på det här med helgbarn och jag har väl funderat i de banorna också men inte så långt så man kollar upp det, hon gjorde det i vårt fall”. (Pontus, 35 år)

”Det var gemensamt givetvis men att bli familjehem var min frus initiativ då hon ville ha lite större familj och ville hjälpa”. (Örjan, 64 år)

När vi diskuterade vem som sköter kontakten med socialtjänsten och barnets biologiska föräldrar kunde vi här se ett tydligt mönster då det i de flesta fall var kvinnan som skötte

kontakterna. Fem av sex informanter berättar att det är kvinnan som sköter kontakten med socialtjänsten och detta förklarade de utifrån olika orsaker.

"Kontakten med socialen, det sköter min fru. Det orkar jag inte med, det är för mycket käbb och krångel". (Örjan, 64 år)

"Det brukar min fru göra. Anledningen kan vara att jag jobbade och min fru var hemma med barnet första året, det blev en naturlig koppling och det har väl fortsatt på den vägen". (Pontus, 35 år)

"Det är i huvudsak min fru som har de kontakterna, men vi gör ju ingenting hemma utan att vi pratar om det sinsemellan". (Melker, 59 år)

Vår sjätte informant berättar att de båda sköter kontakten med socialtjänsten.

När det kommer till kontakten med de biologiska föräldrarna ser det lite annorlunda ut. Tre av sex av våra informanter berättar att det är deras hustru som håller i och sköter kontakten med det placerade barnets/barnens biologiska föräldrar och släktingar. De tre övriga informanterna berättar att de delar på ansvaret. I dessa familjer lades det mer fokus på vem av familjehemsföräldrarna som har fått bäst kontakt med de biologiska föräldrarna. Tre av informanterna berättar att de som familjehemspappa har fått bäst kontakt med den biologiska pappan vilket informanterna tror beror på att de båda är män och därmed har mer gemensamt.

"När det kommer till kontakten med de biologiska föräldrarna är det mest jag som har kontakt med just pappan medan min fru har mer kontakt med mamman. Så det är lite fördelat." (Fredrik, 41 år)

När vi frågade våra informanter hur ansvarsfördelningen i hemmet och i vardagen såg ut fick vi liknande svar från samtliga. Man kunde urskilja ett mönster där kvinnan var den som tog störst ansvar och la ner mest tid på hushållsarbetet där männen fanns där för att stötta upp. En av informanterna berättade att han trodde att den ojämna fördelningen berodde på att han alltid har arbetat mer och att det därmed fallit sig naturligt att frun som spenderat mer tid hemma skött det mesta.

"Men omsorg och mat och sånt, jag menar är jag hemma så är det klart att jag lagar mat och de bitarna och ser till så att alla får nåt. Men det är nog snarare 60/40 eller 70/30 kanske. Vi hjälps åt så ofta vi kan men det funkar inte alltid." (Pontus, 35 år)

"När frugan ber om hjälp så får hon det. Jag är ingen fena på att laga mat till exempel. Hade jag bott själv hade jag inte gått hungrig men jag vet inte om andra är så pigga på min mat, min hustru gör det så mycket bättre och hon har även tagit städningen. [...] Det är mest frugan som skjutsar och hämtar men ber hon mig så gör jag det." (Melker, 59 år)

"Min fru är mer den som håller på hemma och röjer i kök. Vi har ju en gård, en liten gård och jag håller mer ordning ute." (Pontus, 35 år)

En av våra informanter berättade hur ansvarsfördelningen anpassades efter vem som arbetade mer eller mindre under perioder och att detta sett olika ut under åren. En av våra informanter berättade dock att ansvarsfördelningen i hemmet är jämn och att de hade ett bra samarbete.

”Vi samarbetar väldigt mycket, det måste man göra om man är familjehem.” (Markus, 41 år)

Analys

I avhandlingen *Fosterfamiljens inre liv* av Höjer (2001) framgår det att initiativet till att bli familjehem i regel är kvinnans och att uppdraget ofta börjat som ett kontaktfamiljsuppdrag. Detta stämmer väl överens med de resultat som vi har kommit fram till utifrån våra intervjuer där männen berättar att det trots att det har varit ett gemensamt beslut har varit kvinnan som varit drivande. Vidare skriver Höjer (2001) att viljan att bli familjehem kommer ur en känsla av att man har mer att ge och ytterligare tid och ork att utöka sin familj. Även detta stämmer överens med våra informanternas upplevelser då de uppger att anledningen till att de ville bli familjehem främst grundar sig på en känsla av att vilja hjälpa.

Tre informanter uppger att de sköter kontakten med det biologiska barnets pappa, vilket de tror beror på att de har mer gemensamt med honom och att det kan vara lättare för den biologiska pappan att ha kontakt med en annan man. Inom rollteorin talar man om de normer och förväntningar som omger en specifik roll. Mansrollen är en roll som vilar på vissa föreställningar om vad det innebär att vara man (Repstad, 2005). Anledningen till att våra informanter uppger att de har lättare att sköta kontakten med den biologiska pappan på grund av att de båda är män kan härledas till rollteorin. En tolkning utifrån denna teori kan vara att både familjehemspappan och den biologiska pappan har vissa föreställningar kring vad det innebär att vara man och att de har lättare för att identifiera sig med en annan man på grund av just dessa föreställningar. I *Fosterfamiljens inre liv* (Höjer, 2001) konstateras det att kontakten mellan familjehem och biologiska föräldrar ofta är en kontakt mellan kvinnor. Det är oftast kvinnan i familjehemmet som sköter kontakten med de biologiska föräldrarna och det är vanligare att det är den biologiska mamman till det placerade barnet som har regelbunden kontakt med sitt barn jämfört med den biologiska pappan. Till viss del återspeglas detta konstaterande i vårt resultat då det i några fall är våra informanternas hustrur som i största hand sköter kontakten med de biologiska föräldrarna. Övriga informanter uppger dock att de delar på ansvaret eller att informanten själv är den som sköter kontakten.

Resultatet kring ansvarsfördelningen i hemmet visar att våra informanter lever i relativt traditionella familjemönster där kvinnan i första hand står för omsorgen om barnen och den större delen av hushållsarbetet. Höjer (2001) tar även upp detta i sin studie där familjehemmen i hög grad präglas av en traditionell organisering av sitt familjeliv där kvinnan har en central roll. I Plantins text *Mäns föräldraskap* (2003b) framgår det att män står för en femtedel av det totala hushållsarbetet och att denna del främst handlar om arbetsinsatser av teknisk och fysisk karaktär. Här kan man dra en parallell till en av våra informanter som berättar att han främst ansvarar för arbetet utanför huset medan hans fru sköter de sysslor som utförs i hemmet. Plantin (2003b) skriver även att mäns hushållsarbete tenderar att vara kompletterande till kvinnans hushållsarbete och med det menas att männen istället för att ta egna initiativ snarare hjälper till vid behov och vid förfrågan. En av våra informanter uppger att han hjälper till när hans fru ber om hjälp vilket kan beskrivas som kompletterande.

7.2 Fadernsrollen

Under detta tema ämnar vi att diskutera fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget. Här tar vi upp vad det innebär för informanterna att vara pappa samt vilken bild av en pappa de vill förmedla till det placerade barnet/barnen. Vi tar även upp hur informanterna tycker att de har utvecklats i sin fadersroll.

Resultat

På frågan vad det innebär för våra informanter att vara pappa nämner de alla ordet trygghet. Då våra informanter kan se att de placerade barnen inte haft någon grundtrygghet hos sina biologiska föräldrar handlar det om att finnas där vad som än händer och ha en trygg och stabil tillvaro som barnen kan återvända till.

"Jag vill försöka skapa en trygghet hos barnen. Att jag ska vara en förebild och någon de kan lita på oavsett vilka dumheter de hittar på och inte vara fördömande." (Tord, 55 år)

"För mig innebär det mycket att vara pappa. Jag kan känna att det är ett uppdrag man har fått. Det känns som någon form av mission. Det är ett coolt uppdrag." (Pontus, 35år)

Flera av våra informanter uppger att de inte ser någon väsentlig skillnad mellan att vara pappa till sina biologiska barn och det placerade barnet/barnen. Trots detta kan de se att det är viktigare med tydliga gränser för de placerade barnen och att de barnen även behöver mer tid.

"Jag är samma pappa mot mina egna biologiska barn som jag är mot de två placerade barnen. Sen att de inte kallar mig pappa, det är en annan sak." (Petter, 44 år)

Flera av våra informanter berättar att deras roll som pappa har blivit väldigt betydelsefull för de placerade barnen i de fall där dessa barn inte haft någon närvarande biologisk pappa. En av våra informanter berättar att han kunde se att en tjej i tonåren som de tog emot sökte efter en pappa och att han då blev väldigt viktig för henne. Han menar att han fyllde ett tomrum som hans fru inte kunde fylla.

"Därför kanske jag på ett sätt blivit mer betydelsefull. Vi har en väldigt bra relation jag och barnen. På ett sätt när de tänker tillbaka så kan de ju tänka att jag har ju en mamma någonstans men pappa har de knappt något grepp på överhuvudtaget. Och därför finns ju jag kvar som levande och verksam." (Tord, 55 år)

Två av informanterna ger en intressant syn på vad det innebär att vara pappa då de talar om att vara förälder snarare än att vara pappa. Flera av våra informanter nämner också vikten av att vara eniga som föräldrar. En av informanterna berättar att han inte alltid tycker som sin fru men att de alltid för barnen visar en enad front.

"Att vara pappa är samma sak som att vara mamma. Man är förälder till barnet." (Petter, 44 år)

Flera informanter betonar vikten av att vägleda, uppfostra och visa på rätt och fel för att ge barnen de rätta verktygen för livet. Här tar även en informant upp vikten av att ge det placerade barnet en bra värdegrund att stå på. Dessa informanter visar även på ett framtidstänkande då de talar om hur viktigt det är att det ska gå bra för de placerade barnen i framtiden.

"Att vara pappa innebär mycket tankar om framtiden. Ibland tänker man här och nu men samtidigt tänker man där framme. Vad ska det bli av det man ser idag?" (Pontus, 35 år)

En av våra informanter som endast har erfarenhet av att ta emot tonåringar berättar att han gör skillnad på att vara pappa och farsa. Detta på grund av att barnet redan har eller har haft en pappa.

”Jag har sagt till henne att pappa är alltid pappa men jag kan vara farsan. Så att du separerar dem.” (Örjan, 64 år)

När vi frågar om de kan se någon förändring i sin fadersroll under den tid som de varit familjehem svarar en informant att hans grundsyn på att vara pappa inte har förändrats men att han lärt sig mycket i och med kontakterna med socialtjänst och det placerade barnets nätverk. Flera informanter svarar också att de har lärt sig mycket och förändrats över tid men att de har svårt att sätta fingret exakt på hur denna förändring sett ut. En informant berättar hur han efter 18 år som familjehem har utvecklats på så sätt han numera kan läsa av barn och förstå deras beteende bättre.

Analys

Samtliga informanter anser att det viktigaste med att vara pappa är att förmedla en känsla av trygghet och att kunna erbjuda en stabil och trygg tillvaro för de placerade barnet/barnen. I Plantins texter *Mäns föräldraskap* och *Faderskap i retorik och praktik* (2003a, 2003b) framgår det att män idag i större utsträckning ser föräldraskapet och familjen som en stor del av hur de identifierar sig och hur de lever sina liv. Historiskt sett har det skett en utveckling och förändring av mäns attityder till familjen och föräldraskap. Faderskapet beskrivs i dessa sammanhang av männen själva som en trygghet och som en djupare bekräftelse på den egna personen än vad arbetet gör (Plantin, 2003a, 2003b). Genomgående i våra informanternas intervju svar kan man se att faderskapet och familjen är en viktig och stor del av deras liv och deras syn på sig själva. Man bör dock ha i åtanke att de familjer som figurerar i denna studie har valt att ha familjen och föräldraskapet som en central del av livet då de har tagit sig an ett uppdrag som bygger på att man är en familj och där fokus ligger på barnet och föräldraskapet.

Inom rollteorin talar man om rollers föränderlighet och om att de förväntningar och normer som omgav en roll för femtio år sedan inte ser likadana ut idag. Rollerna påverkas och förändras på grund av samhällsförändringar och utveckling (Angelöw & Jonsson, 2000). Fadersrollen är en roll som likt andra har påverkats av förändring och utveckling vilket vi nämner ovan. Dagens pappor är generellt sett mer familjeorienterade och i högre grad engagerade i barnets liv jämfört med papporna på 60-talet (Plantin, 2003b). Här kan man även dra paralleller till informanternas tankar om fadersrollen och dess förändring över tid. Informanterna svarar genomgående att de kan känna och uppleva att de förändrats och utvecklats i sin fadersroll men att de har svårt att sätta fingret på exakt hur denna förändring sett ut.

I Höjers (2001) studie redogör hon för att de flesta av hennes informanter upplever att det inte finns någon skillnad mellan att vara förälder till ett placerat barn och att vara förälder till sitt biologiska barn. Vi har nått samma resultat i vår studie där de familjehemspappor som vi har intervjuat berättar att de inte ser någon större skillnad på att vara pappa till det placerade barnet och det biologiska barnet. De nämner dock att faderskapet till det placerade barnet/barnen kräver mer tid, gränssättning och uppmärksamhet. Även detta belyser Höjer då hon beskriver att familjehemsföräldraskapet kräver mer stöd och gränssättning än det ”vanliga föräldraskapet” (Höjer, 2001).

Två av våra informanter väljer att istället för att prata om faderskapet och fadersrollen diskutera föräldraskapet som de har tillsammans med sin hustru. Det primära för dessa informanter är inte att vara pappa utan att vara förälder. Dessa två informanternas svar präglas

genomgående av en ”vi känsla” där flera frågor svaras med ”jag och min fru tycker...” och ”vi brukar...”. Vi kopplar detta till systemteorin där helheten och relationer står i fokus. Inom teorin talar man om begreppet subsystem där man kan se föräldrarna och barnen som varsitt subsystem som utmärks av samhörighet och ett eget sätt att kommunicera (Schjødt & Egeland, 1994). Utifrån ett systemteoretiskt tänkande kan man se dessa informanternas svar som ett tecken på att deras subsystem för dem kan tyckas vara viktigare än individen. Således blir det viktigare att prata om det gemensamma föräldraskapet än att prata om en mamma eller pappa.

Flera av våra informanter påtalar att de i deras faderskap står för uppfostran, vägledning, vilja att förmedla goda värderingar och tankar om rätt och fel. I systemteorin talar man om att alla system har en hierarkisk uppbyggnad där de högre nivåerna ställer in och justerar de lägre (Öquist, 2010). Ser man en familj som ett system kan man här se föräldrarna som den högre nivån i systemet och barnen som den lägre. När våra informanter påtalar vikten av att vägleda och uppföstra de placerade barnen kan detta ses utifrån den hierarkiska uppbyggnaden där föräldrarna har störst påverkan och styr de lägre nivåerna, i detta fall barnen, för att helheten ska fungera.

7.3 Anknytning

Under det här temat fokuserar vi på hur familjehemspapporna har knutit an till det placerade barnet/barnen och skapat en relation. Vi tar även upp vilka utmaningar som de kan ha stött på i relation till det placerade barnet.

Resultat

Samtliga informanter har goda erfarenheter av att knyta an till det placerade barnet/barnen. Några av våra informanter har erfarenheter av att ta emot både yngre och äldre barn och de berättar att det för dem har varit lättare att knyta an till de yngre barnen. Fem av sex informanter har erfarenhet av uppväxtplaceringar. Thord menar att hans roll som pappa snarare blir som en extraförälder än som en riktig pappa då familjen tagit emot tonåringar. Han berättar vidare att han tror att detta kan bero på att det har funnits så många jular och födelsedagar sen innan med det placerade barnets biologiska föräldrar och att det kan vara svårt att träda in i barnets liv.

”Det är ju enklare att ta emot ett barn när det är litet, desto tidigare desto bättre. Det blir naturligt för oss som föräldrar. Kommer de efter några veckor har de liksom skadats så lite som möjligt. Det blir alltid en separation mellan ett barn och en biologisk förälder men blir den separationen så kort som möjligt blir det bättre för barnet.” (Tord, 55 år)

”Det har varit jättelätt att knyta an och anledningen är att hon var så liten. Hon var spädbarn när hon kom, hon fick plats mellan handlov och armbåge.” (Pontus, 35 år)

Samtliga informanter har i ett tidigare skede varit kontaktfamilj alternativt jourfamilj och berättar att dessa placeringar har inneburit större utmaningar med att skapa en relation till barnet. Detta på grund av osäkerheten kring hur länge barnet kommer att stanna i hemmet.

”Med jourplaceringar så vet man ju att de barnen kommer ju inte att stanna kvar så de har man ju lite mer distans till och det är mycket mer jobb där också med täta kontakter soc – kontakter. Det blir aldrig ett riktigt familjeliv med dem.” (Örjan, 64 år)

Två av våra informanter har erfarenheter av att de barn som varit placerade i deras hem har haft lättare att knyta an till familjehemsmamman. Detta tror de beror på att det var hon som var hemma med barnet till en början vilket präglat relationerna i familjen.

”Det var min fru som fick det starkaste bandet med henne. Och det är nog fortfarande så att det där första året gjorde väldigt mycket. Hon var tio månader när hon kom. Man fick ju börja om med henne med allting och det är nog fortfarande så att hon går till min fru mer än vad hon går till mig.” (Petter, 44 år)

En av våra informanter ger en väldigt konkret bild av hur barnets tidigare erfarenheter kring anknytning påverkade den nuvarande situationen. Här handlade det för honom om att till en början känna av och anpassa sig efter det placerade barnet för att sedan successivt kunna bygga en relation och lära känna varandra.

”Vi hade en kille som hade en farsa som misshandlade honom för minsta lilla och så fort jag tog i dörren till hans rum blev han stel som en pinne. Då fick jag annonsera mycket tidigare innan jag kom fram till dörren att jag var på väg.” (Örjan, 64 år)

En annan informant berättar att han och hans fru tog emot två barn som knappt kunde någonting eller hade några rutiner med sig när de placerades. Deras uppdrag bestod till stor del i början av att ge dessa barn grundläggande rutiner och att lära dem det mest basala i vardagen, som att tvätta händerna.

Analys

Samtliga informanter berättar att de överlag har goda erfarenheter av att knyta an till det placerade barnet/barnen. Dessa erfarenheter stämmer väl överens med de resultat som Höjer (2001) nått i sin studie där familjehemsföräldrarna anser sig ha en nära relation till det placerade barnet. Relationerna är långt ifrån problemfria men i grund och botten är de kärleksfulla och nära (Höjer, 2001). Vikten av en god och förtroendefull relation till det placerade barnet tas även upp av Brown och Campbell (2007) där familjehemsföräldrarna ser den goda relationen som ett bevis på en lyckad placering.

I vårt resultat framkom det att våra informanter har haft lättare att knyta an till de placerade barnen då de varit yngre vid placeringen. De informanter som har erfarenhet av uppväxtplaceringar uppger även att dessa placeringar har varit mindre konfliktfyllda än tonårsplaceringarna. Enligt anknytningsteorin är barnets anknytningsbeteende som mest aktivt då barnets behov av skydd är som störst. Således är barnet i störst behov av en trygg anknytningsperson då barnet är litet. Små barn är även mer mottagliga för förändring och formbara vilket kan underlätta placeringen (Havensköld & Risholm Mothander, 2009; Broberg, 2006). Detta stämmer överens med våra informanters upplevelser av att ta emot yngre barn på så sätt att de har varit lättare att skapa anknytning till de yngre barnen då de aktivt sökt kontakt och trygghet hos familjehemsföräldrarna och haft lättare för att anpassa sig till den nya familjen. En av våra informanter påtar att det också kan vara lättare att ta emot yngre barn då de har ”skadats” så lite som möjligt. Detta tas även upp i anknytningsteorin som påvisar att insatsen gör mest verkan om den verkställs i ett tidigt skede då barnet får möjlighet att utveckla nya strategier för anknytning (Broberg, 2006).

De barn som placeras när de är äldre har redan haft någon form av anknytning till en vuxen person vilket i dessa fall inte allt för sällan handlar om en otrygg anknytning. Utifrån anknytningsteorin kan man se att dessa barn vid tidig ålder lär sig att klara sig själv då de inte

har kunnat förlita sig på den vuxna för att få trygghet och stabilitet. Ju äldre barnet är desto svårare blir det också för barnet att bryta det ursprungliga anknytningsmönstret och skapa ett nytt (Havensköld & Risholm Mothander, 2009). En tolkning vi gör är att de barn som placeras när de har en högre ålder inte ser sitt eget behov av skydd och stöd av en vuxen då de är vana vid att klara sig själva och då kanske inte aktivt söker kontakt hos familjehemsföräldrarna. Detta kan vara en förklaring till varför familjehemspapporna uppger att det har varit svårare att knyta an till äldre barn.

Enligt anknytningsteorin kan barn som växer upp utan trygg anknytning få svårigheter med att knyta an till andra vuxna även om de placeras utanför hemmet i exempelvis ett familjehem. Detta kan bero på att barnet utvecklar en känsla av att anknytningspersonen är någon som ska undvikas och familjehemsföräldrar som söker kontakt kan i dessa fall bli svåra för barnet att relatera till (Havensköld & Risholm Mothander, 2009). Ser man till våra informanternas upplevelser kan även detta vara en förklaring till varför det kan vara svårt för familjehemspappan att knyta an till det äldre barnet.

Flera informanter tar upp det ovissa i att vara familjehem då man inte alltid vet hur länge uppdraget kommer att sträcka sig. En informant berättar att han har haft svårare att knyta an till barn som är placerade under kortare tid då han höll en viss distans till dessa barn på grund av att han visste att de inte skulle stanna särskilt länge. Hans erfarenhet var även att dessa barn krävde mer då tätare kontakt med socialtjänst krävdes vilket försvårade för familjen att få ett fungerande vardagsliv. Brown och Campbell (2007) belyser även de svårigheter som familjehemsföräldrarna ställs inför då placeringen sträcker sig över en kortare period. Här kan det bli svårare för familjehemsföräldrarna att skapa ett starkt band till det placerade barnet på grund av det begränsade tidsutrymmet. När familjehemsföräldrarna däremot kan vara trygga i att placeringen kommer att vara långvarig ökar de föräldrarnas förmåga att skapa en trygg och stabil tillvaro och goda förutsättningar för det placerade barnet. Höjer (2001) påtalar även de svårigheter som nämnts ovan i sin studie där hon synliggör det komplexa i att vara familjehem då familjehemsföräldrarna ställs inför ovissheten kring hur länge barnet ska vara kvar.

Enligt anknytningsteorin hänger barnets anknytning ihop med barnets förmåga att lära sig nya saker. Om barnet har en trygg anknytning till en vuxen person ökar barnets nyfikenhet och vilja att upptäcka världen och lära sig nya saker. Detta beror på att barnet upplever att det har en trygg bas att återvända till och därför vågar lämna denna trygga bas och upptäcka omvärlden. I de fall där barnets anknytning till en vuxen person har präglats av otrygghet och ambivalens kan barnets vilja och förmåga att upptäcka världen och lära sig nya saker begränsas och hämmas (Bowlby, 1994). Detta kan vi koppla till en informants erfarenhet då han berättar att han tagit emot barn som haft mycket bristande rutiner och begränsade förmågor kring de mest basala vardagsbestyren. Här fick familjehemsföräldrarna kliva in och knyta an till barnen för att skapa den trygga bas som barnen behövde för att öka deras nyfikenhet och förmågor.

En informant berättar om en placering som till stor del präglades av barnets rädsla då han hade blivit misshandlad av sin biologiska pappa. I detta fall kan man utifrån anknytningsteorin tänka sig att det rör sig om ett desorganiserat anknytningsmönster som återfinns hos de barn som haft en anknytningsperson som utstrålat fara och osäkerhet. Barn med den typen av anknytningsmönster kan bli förvirrade och osäkra då de inte vet hur de ska förhålla sig till anknytningspersonen och i viss mån även andra vuxna personer (Havensköld & Risholm Mothander, 2009). Här fick vår informant till en början gå varsamt fram för att skapa tillit hos barnet.

Vi tänker oss att de utmaningar som är ett resultat av barnets tidiga traumatiska upplevelser av anknytningspersonen kan innebära att familjehemsföräldrarna behöver arbeta fram nya föräldrastrategier. Höjer (2001) berör också detta då hon menar att familjehemsuppdraget kan innebära att man som förälder måste anpassa sig och sitt sätt att vara förälder för att möta det

placerade barnet och ge bästa möjliga omsorg. För vår informant handlade denna anpassning om en så pass enkel handling som att tidigt annonsera sin ankomst till pojkens rum för att inte skrämma honom.

7.4 Familjehemsuppdragets utmaningar

I detta tema tar vi upp informanternas erfarenheter och upplevelser kring de utmaningar som familjehemsuppdraget innebär för dem.

Resultat

Tre av informanterna berättar att en utmaning för dem som familjehemspappor har varit ovissheten i om det placerade barnet kommer bo kvar eller inte. En av dessa informanter berättar att det hade varit väldigt svårt för honom idag att ta emot barn med vetskapen om att barnet skulle flytta efter något år.

”Från dag ett känner man att man inte kan tänka, vi tänker inte ens tanken att hon en dag skulle flytta.” (Pontus, 35 år)

”Det är väldigt svårt när de flyttar. Det är grymt. De två första barnen blev vi ju av med efter ett tag där, det var väl efter tio år ungefär och det var smärtsamt.” (Melker, 59 år)

Samtliga informanter berättar att det har krävts mycket arbete, tid och energi att ta emot ett barn. En informant uttrycker att den allra största utmaningen med att vara familjehemspappa är att få tiden att gå ihop. Flera informanter berättar vidare att uppdraget visat sig vara mer omfattande och tidskrävande än vad de på förhand hade kunnat ana. Här talar informanterna om vikten av att familjen är enad och samarbetar kring familjehemsuppdraget.

”Den största utmaningen är ju när det blåser riktigt ordentligt att man står där och orkar. Vi är en sån familj att vi löser ganska mycket internt jag och min fru och vi har en styrka i familjen som gör att vi kanske orkar lite längre och ser på saker lite annorlunda.” (Örjan, 64 år)

När vi talar om uppdragets utmaningar berättar en av informanterna att han och hans hustru har förlorat en stor del av sin bekantskapskrets under årens gång. För vår informant har detta varit en utmaning och en förlust men han kan idag se att familjehemsuppdraget gett nya kontakter och vänner vilket i slutändan varit givande.

”Vårat sociala liv har fått ta stryk. Våra vänner har minskat genom åren för det är inte så många som vill bjuda hem en familj med fyra-fem barn.” (Tord, 55 år)

Relationen till de placerade barnens biologiska föräldrar beskriver samtliga informanter som stundtals komplicerad och problematisk. En informant berättar exempelvis att barnets biologiska föräldrar är psykiskt sjuka och kräver mycket vid umgänget. Där får de som familjehemsföräldrar lägga ner mycket tid och energi på kontakten med de biologiska föräldrarna. En annan informant berättar att de biologiska föräldrarna till det placerade barnet haft pågående missbruksproblematik vilket försvårat kontakten dem emellan. I det fallet där vår informant har en personlig relation till det placerade barnets biologiska föräldrar uttrycker han att det har varit svårt och problematiskt just på grund av att de har en privat relation.

Ännu en informant berättar att det har varit svårt för honom och hans hustru att skapa en relation och upprätthålla kontakt med det placerade barnets biologiska förälder då denna dragit sig undan och inte efterfrågat kontakt med barnet.

Två av våra informanter berättar att då de haft en tonåring placerad hos sig har det vid flera tillfällen hänt att barnet försökt skapa konflikter mellan föräldrarna. I samband med detta har det också förekommit mycket lögn som har varit tärande för dessa två familjehemspappor.

”Nåt som kan hända ibland är väl att de här barnen framförallt när de kommer upp i tonåren och vill skapa kaos försöker sätta in kilar mellan oss föräldrar. Och då är det viktigt att man står enade tillsammans.” (Tord, 55 år)

Analys

Att få tiden att räcka till upplever två av informanterna som en utmaning i vardagen. Informanterna arbetar heltid och har barn boende hos sig som stundtals kräver mycket tid och engagemang av familjehemsföräldrarna, vilket för dem är en stor anledning till att de upplever att de har tidsbrist. Inom rollteorin talar man om rollkonflikter vilket innebär att en person som innehar flera olika roller kan uppleva en konflikt mellan dessa (Angelöw & Jonsson, 2000). Informanternas upplevelser av att de har ont om tid kan ses som ett resultat av en rollkonflikt där informanten anser sig vara en yrkesverksam person som å ena sidan fokuserar på sitt arbete medan han å andra sidan har en stark roll i familjen. Yrkesrollen och fadersrollen hamnar då i konflikt med varandra om vilken roll som ska få ta mest utrymme i livet.

Att vara familjehem och ta emot ett barn i sitt hem är i sig en utmaning. Därtill berättar informanterna att den största utmaningen med uppdraget är att upprätthålla en god kontakt med det placerade barnets biologiska föräldrar och släktingar. Detta kan ses i termer av systemteoretiskt tänkande där man kan se hur hela systemet förändras och påverkas då man tar emot ett barn. Ett inflöde i systemet i form av en ny familjemedlem påverkar därmed systemet i stort på både gott och ont (Öquist, 2010). Öquist (2010) menar vidare att inflöde kan vara bra då en viss förändring och oordning kan gynna systemet i sin helhet. Schjødt och Egeland (1994) tar också upp vikten av att ett system är adaptivt det vill säga är mottagligt och öppet för förändring. Vi tänker att ett öppet system med förmågan att vara adaptiv därmed kan ses som en förutsättning för att vara familjehem då familjehemmet som system ständigt utsätts för nya inflöden och förändring i både de yttre och inre förhållandena.

Då flertalet informanter såg kontakten med det placerade barnets biologiska föräldrar och släktingar som den största utmaningen med uppdraget kan man enligt systemteorin se denna kontakt som ett negativt inflöde i systemet. Informanterna berättar att det ofta har rört sig om konfliktfyllda relationer till de biologiska föräldrarna, därför kan inflödet vara av negativ karaktär. Är systemet öppet och med en förmåga att anpassa sig och upprätthålla stabilitet påverkas inte systemet i lika hög utsträckning av detta inflöde (Öquist, 2010). I Höjers avhandling *Fosterfamiljens inre liv* (2001) belyses även här konflikterna som kan präglade relationerna till de biologiska föräldrarna. Både Höjer (2001) och Brown och Campbell (2007) menar att det är viktigt för familjehemsföräldrarna att för barnets skull upprätthålla en god relation och kontakt till de biologiska föräldrarna men att denna kontakt ofta kan ta mycket tid och energi.

I *Fosterfamiljen* (Höjer, 2003) beskrivs svårigheterna med att upprätthålla en god kontakt till barnets biologiska föräldrar som en följd av att de olika familjerna har stämplats som ”godkända” respektive ”underkända”. Man kan tänka att detta har präglat även våra informanternas upplevelser av relationen till de biologiska föräldrarna då de beskriver dem som konfliktfyllda. En informant berättar att det har varit svårt för honom att upprätthålla

kontakten med barnets biologiska förälder då denna dragit sig undan och inte efterfrågat kontakt. Detta kan tolkas som att den biologiska föräldern känner sig undermålig i relation till familjehemsföräldrarna och på grund av det drar sig undan.

Två av våra informanter berättar att en stor utmaning för dem i samband med tonårsplaceringar har varit när tonåringen försökt skapa konflikter mellan familjehemsföräldrarna. Detta har tagit sig olika uttryck med allt från lögner till att på olika vis sätta in kilar mellan föräldrarna. Höjer (2001) tar även upp denna aspekt av familjehemsuppdraget som kan slita på parrelationen och som påverkar hela familjen. Det ges här exempel på hur placerade barn kan välja ut en av familjehemsföräldrarna och endast ty sig till denna vilket blir en påfrestning på relationen föräldrarna emellan. Som en av våra informanter uppger är det i detta avseende viktigt att föräldrarna står enade. Här kan man dra en parallell till systemteorin där man kan se den enskilda familjen som ett socialt system där en förändring eller handling hos en familjemedlem påverkar resten av familjen. Här blir det viktigt att gränserna mellan systemets olika plan vidmakthålls och att det finns en tydlighet mellan de olika rollerna där föräldrarna har en roll och barnen en annan. Det är även av vikt att föräldrarna i sin roll tillsammans står enade (Öquist, 2010).

7.5 Givande aspekter av familjehemsuppdraget

Under detta tema redogör vi för vad informanterna tycker har varit givande med att vara familjehem och vad det har inneburit för dem.

Resultat

Två av informanterna berättar att de kontakter som tillkommit i och med uppdraget har varit positiva och givande. De talar om alltifrån kontakten med barnets biologiska föräldrar och släktingar, det professionella fältet och även till andra familjehemsföräldrar. Uppdraget har också inneburit att de fått möjlighet att röra sig i nya miljöer.

”Man kommer i kontakt med många människor dels barnet och dess nätverk och även det sociala nätverket, då menar jag alltifrån socialsekreterare till lärare till assistenter. [...] Man har ju träffat en massa människor och tagit del av en massa miljöer som man inte har varit i tidigare, det har varit givande.” (Tord, 55 år)

På frågan om vad som varit givande med att vara familjehemspappa berättar samtliga att den mest givande aspekten är när man ser att det går bra för barnen och att de mår bra och utvecklas. Flera informanter talar också om glädjen när de placerade barnen efter avslutad placering fortsätter höra av sig och kommer på besök. Här kan våra informanter se att de lyckats skapa en bra och betydelsefull relation till de placerade barnen.

”Det är ju de här barnen som det har gått jätligt bra för och som fortfarande ringer och säger att jag kommer upp på julafton och när du fyller år. Det som ger tillbaka, det som inte behövs. Det är guld!” (Örjan, 64 år)

”Det vi har gett barnen och det vi har lovat dem när de har flyttat det är att våran dörr stängs aldrig. Den är alltid öppen för dem.” (Melker, 59 år)

En informant berättar att han ser det som en vinst när de placerade barnen som har biologiska föräldrar med missbruksproblematik inte själva hamnat i missbruk. Informanten uttrycker att

han känner sig stolt över detta och tror att det hade kunnat se annorlunda ut om barnen ej blivit placerade.

En annan givande aspekt som kommer upp i våra informanternas svar är att man har fått en större familj med fler barn. Flertalet informanter påpekar i samband med detta vikten av att familjen är enad och överens om att vara familjehem då uppdraget berör hela familjen. Två informanter berättar att deras biologiska barn har funnit mycket glädje i att familjen är familjehem vilket varit givande för samtliga familjemedlemmar.

"Min son har sett dessa barn som sina syskon. Och det har varit äkta syskonkärlek, på både gott och ont." (Melker, 59 år)

"Våra barn har varit väldigt positiva till detta så det har ju också gjort att vi har fortsatt. Vi hade en upplevelse som var jävligt jobbig som tog hårt psykiskt i alla fall på mig. Men då sa ungarna va ska vi bo här själva då? Så då blev det att vi fortsatte." (Örjan, 64 år)

Samtliga informanter berättar att de med facit i hand inte ångrar sitt beslut att bli familjehem då de givande aspekterna har vägt tyngre än de utmaningar informanterna stött på.

Analys

Som Brown och Campbell (2007) redogör för i *Foster parent perceptions of placement success* är det övergripande målet med familjehemsuppdraget för familjehemsföräldrarna att det placerade barnet ska genomgå en positiv utveckling och få med sig verktyg för framtiden. Här kan vi dra paralleller till våra informanter som påtalar glädjen då de kan se att de placerade barnen mår bra och utvecklas positivt. Det ser det även som en framgång och ett tecken på lyckat föräldraskap att de placerade barnen efter avslutad placering fortsätter höra av sig och besöka familjehemmet. Utifrån anknytningsteorin kan man här se att familjehemspapporna lyckats med uppdraget att knyta an till de placerade barnen och skapa goda relationer, vilka troligtvis kommer vara resten av livet. Vi kan även se att det är möjligt för de placerade barnen att knyta an till nya anknytningspersoner och bryta sitt tidigare anknytningsmönster vilket leder till värdefulla relationer (Havensköld & Risholm Mothander, 2009).

Höjer (2001) nämner även den oro som kan omge placeringen då framtiden är oviss kring hur det kommer gå för barnet. Majoriteten av informanterna har goda erfarenheter av att det under pågående och efter avslutad placering har gått bra för barnen. Vi tänker oss här att dessa goda erfarenheter har stillat denna oro och präglat kommande placeringar då man kunnat se vikten av att knyta an och skapa god relation till det placerade barnet.

Som två av våra informanter nämner har de nya kontakterna och miljöerna som familjehemsuppdraget medfört varit givande för familjehemspapporna. Här kan man dra paralleller till systemteorin där man talar om att alla sociala system till sin grund är öppna. Med detta menas att systemet har en förmåga att utbyta information med omvärlden och andra system vilket leder till differentiering, anpassning och utveckling (Öquist, 2010). Alla system är även en del av större system såsom skola och övrigt socialt nätverk som kontinuerligt påverkar systemet och individen (Payne, 2010). Vi tänker oss att för familjehem blir socialtjänsten ett större system i vilket det ingår kontakt med socialsekreterare, biologiska föräldrar och övriga professionella. I de fall där dessa kontakter upplevs som positiva ses uppdraget i stort som positivt, detta på grund av det positiva inflödet i det egna systemet. Här blir det även viktigt att systemet är öppet och har förmåga att utbyta information så att det kan utvecklas men att det samtidigt finns tydliga gränser så att systemet kan behålla sin integritet.

Inom systemteorin diskuteras även att en viss mängd av oordning och störning i systemet kan vara gynnsamt då det kan leda till positiv förändring i systemet (Öquist, 2010). Som vi nämner i resultatet berättar samtliga informanter att de med facit i hand inte ångrar sitt beslut att bli familjehem trots att det stundtals varit påfrestande. Detta kan härledas till systemteorin då viss mängd av oordning och störning i det egna systemet, vilket familjehemsuppdraget innebär, kan leda till positiv förändring och utveckling.

Våra informanter betonar glädjen i att de genom familjehemsuppdraget givits möjlighet att bli en större familj med fler barn och att detta har varit en givande aspekt av uppdraget. Plantin (2003a, 2003b) belyser i sina texter att män idag är mer familjeorienterade och önskar en nära kontakt med sina barn. De ser även föräldraskapet som en viktig del i deras livsplan och hur de identifierar sig själva. Detta speglas i våra informanternas berättelser då dessa genomsyras av vikten och glädjen av att ha en nära relation till både de biologiska och de placerade barnen.

Öquist (2010) poängterar att en förändring eller handling inom ett socialt system påverkar alla personer som ingår i systemet. Vi tänker oss att familjehemsuppdraget i allra högsta grad kan ses som en förändring i systemet som påverkar alla familjemedlemmar. För att motverka för stora slitningar och obalans i familjen är det därför av största vikt att samtliga familjemedlemmar är enade kring uppdraget. Två av informanterna poängterar just detta då de talar om vikten av att deras biologiska barn har samtyckt och varit positiva till uppdraget.

8. Diskussion

Vår diskussion kommer att inledas med en sammanfattning där vi ämnar besvara de frågeställningar som studien inleds med. Gällande ansvarsfördelningen i hemmet och gentemot det placerade barnet avseende kontakt med socialtjänst och biologiska föräldrar kan vi konstatera att det rör sig om en traditionell organisering av vardagslivet. I kontakten med socialtjänst har familjehemspapporna en mer passiv roll än deras hustrur. Denna roll återspeglas även i vem som varit drivande i beslutet att bli familjehem. Gällande kontakten med det placerade barnets biologiska föräldrar kan vi se en viss skillnad där ansvarsfördelningen är mer flexibel och i flertalet av fallen vilar på personkemi. Gällande ansvarsfördelningen i hemmet kan vi se en traditionell organisering av vardagslivet då familjehemspapporna berättar att det är deras hustru som står för det mesta inom hemmet och deras egen roll ser det snarare som kompletterande. Faderns roll är en stor del av familjehemspappornas liv och samtliga män förmedlar under intervjuerna en känsla av att barn och familj är det viktigaste för dem. I konstruerandet av fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget kan vi se att männen har påverkats av att ta emot ett barn i sitt hem och att de därmed har utformat en flexibilitet i sitt föräldraskap. Familjehemsuppdraget innebär nya prövningar och ställningsstaganden som kräver att familjehemspappan är öppen för förändring och har förmågan att utveckla nya föräldrastrategier. Gällande anknytningen kan vi konstatera att familjehemspapporna har goda erfarenheter av att knyta an till de placerade barnen men att anknytningen i flera fall varierat, vilket i de flesta fall berott på barnets ålder. De utmaningar som familjehemspapporna ställs inför består främst av kontakten med det placerade barnets biologiska föräldrar då denna kontakt stundtals präglas av konflikter. Familjehemsuppdraget har även inneburit att männen upplever att de har mindre tid och energi till sitt förfogande. Trots utmaningarna är familjehemspapporna eniga om att de givande aspekterna väger tyngre och att känslan av att hjälpa till är värdefull. Att de går bra för barnen och att de kan se en positiv utveckling är även det en givande aspekt.

Ju mer vi har bearbetat och satt oss in i vårt insamlade material desto fler tankar har väckts hos oss. De reflektioner vill vi gärna delge genom att kort diskutera dessa. Vi har efter att vi redovisat resultatet fått en känsla av att de familjehemspappor som ingår i vår studie har ett målinriktat fokus på sitt föräldraskap. Med detta menar vi att de talar mycket om att det ska gå bra för de placerade barnen och att de vill se en positiv utveckling. Flera av våra informanter berättade även att de tänker mycket på framtiden och hur det ska gå för barnen. Vi har ställt oss frågan om detta är en manlig syn på föräldraskapet och typiskt för faderskapet eller om det kanske snarare beror på att familjehemsuppdragets syfte är att det ska gå bra för de placerade barnet?

Vi har också under våra intervjuer reagerat på att informanterna ofta har svarat ”vi tycker” och ”jag och min fru tycker” istället för ”jag tycker” när vi ställt en fråga. Vid flera tillfällen svarade olika informanter även ”det kan du fråga min fru om”. Detta gav oss en känsla av att mannen var ovan vid att prata utifrån sig själv om familjehemsuppdraget och att det kanske snarare är kvinnan som står i fokus när de gäller föräldraskapet. Vi är medvetna om att pappor i en ”vanlig” familj hade kunnat svara liknande men vi tror också att det kan bero på att familjehemsuppdraget kräver ett samspel och ett ytterst enat föräldraskap, vilket kanske kan göra det svårt för informanten att enbart tala utifrån sig själv.

En slutsats som vi kan dra efter att ha slutfört arbetet med denna studie är att familjehemspappornas föräldraskap kan ses som å ena sidan modernt då de har familjen och barnen som central del av livet. Å andra sidan kan deras roll i familjen ses som traditionell och deras vardagsliv som traditionellt organiserat då de berättar att det är kvinnan som i första hand sköter hushållsarbetet och står för omsorgen om barnen. Informanternas föräldraskap kan således ses som både modernt och traditionellt.

9. Avslutande reflektion

Som vi nämnt i vår diskussion har vi under arbetet med denna studie haft många reflektioner. Vi har funnit det mycket intressant och utmanande att undersöka ett område som inte undersökts tidigare. I arbetet med denna studie har vi tagit del av tidigare forskning som berört ämnen som familjehem, familjehemsföräldrars upplevelser och faderskapet i stort men inte någon forskning som specifikt inriktar sig på det område som vi undersökt. Då vi har funnit ämnet spännande och roligt att arbeta med hade vi gärna gjort en större studie med ett större urval för att få en ökad inblick i familjehemspappornas upplevelser. Det hade även varit intressant att göra en jämförande studie där man intervjuar både mannen och kvinnan i familjehemmet för att belysa skillnader och likheter i hur de upplever uppdraget och sitt föräldraskap. Vidare hade det varit spännande att undersöka familjehem som består av andra familjekonstellationer till exempel ensamstående eller samkönade familjehemsföräldrar.

Då denna studie ryms inom tidsramen för en c-uppsats har det inte varit möjligt för oss att vidga vår forskning men vi ser gärna att det forskas vidare inom detta område.

Referenser

- Angelöw, B och Jonsson, T (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Bowlby, J (1994). *En trygg bas – kliniska tillämpningar av bindningsteori*. Natur och kultur.
- Broberg, A (2006). *Anknytningsteori: betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur och kultur.
- Brown, J och Campbell, M (2007). Foster parent perceptions of placement of success. Montiba, Canada: *Springer science and business media, LLC* (s. 1010-1020).
- Bryman, A (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Bäck – Wiklund, M och Bergsten, B (2005). *Det moderna föräldraskapet: en studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Dalen, M (2008). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Utgivare: Vetenskapsrådet
- Havnesköld, L och Risholm Mothander, R (2005). *Utvecklingspsykologi – psykodynamisk teori i nya perspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Höjer, I (2001). *Fosterfamiljens inre liv*. Göteborg: Göteborgs universitet institutionen för socialt arbete.
- Höjer, I (2003). *Fosterfamiljen i Nätverksfamiljen*. Red. Bäck – Wiklund och Johansson, T. Stockholm: Natur och Kultur
- Kvale, S och Brinkmann, S (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Mattson, T (2010). *Rätten till familj inom barn och ungdomsvården*. Malmö: Liber AB.
- Payne, M (2010). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Pipping, L (2011). *Familjehemsboken: frågor, fakta och personliga berättelser*. Stockholm: Gothia.
- Plantin, L (2003a). *Faderskap i retorik och praktik i Nätverksfamiljen*. Red. Bäck – Wiklund och Johansson, T. Stockholm: Natur och Kultur
- Plantin, L (2003b). *Mäns föräldraskap i Manlighetens många ansikten: fäder, feminister, frisörer och andra män*. Red. Johansson, T och Kuosmanen, J. Malmö: Liber AB.
- Repstad, P (2005). *Sociologiskt perspektiv i vård, omsorg och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Schjodt, B och Egeland, T (1994). *Från systemteori till familjeterapi*. Lund: Studentlitteratur AB.

Socialstyrelsen (2012). *Barn och unga – insatser år 2010*. (elektronisk) Socialstyrelsens hemsida: (<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/2011-6-18>) (2012-03-20).

Sundell, K och Thunell, M (1997). *Att arbeta som familjhem: en undersökning om familjehemsvården*. FoU-rapport 1997:4. Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst. Forsknings- och Utvecklingsenheten.

Svensk författningssamling (1990:52) Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Svensk författningssamling (2001:453) Socialtjänstlagen.

Sveriges kommuner och landsting (2012). *Familjehemsersättning 2012*. (elektronisk) Sveriges kommuner och landstings hemsida: (<http://www.skl.se/sok?query=familjehemsersattning+2012>) (2012-03-20).

Thomassen, M (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Trost, J (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur SB.

Öquist, O (2008). *Systemteori i praktiken – konsten att lösa problem och nå resultat*. Stockholm: Gothia förlag.

Bilaga 1 – Intervjuguide

Bakgrund

Hur många år har ni varit familjehem?

Hur många barn är placerade hos er?

Hur gamla är de placerade barnen?

Har ni biologiska barn, ålder?

Hur ser din arbetssituation ut?

Hur ser din partners arbetssituation ut?

Familjehemsuppdraget

Vem tog initiativet till att bli familjehem?

Varför ville du bli familjehem?

Vad hade du för förväntningar innan ni blev familjehem?

Blev det som du trodde?

Vad har det inneburit för dig att vara familjehem?

Ansvarsfördelning

Vem sköter kontakten med socialtjänst och det placerade barnets biologiska föräldrar?

Hur ser vardagen ut hemma hos er gällande ansvarsfördelning?

Hur ser det ut kring omsorgen om det placerade barnet gällande vem som sköter vad?

Hade du velat att den fördelningen såg annorlunda ut?

Vad har du för tankar kring ansvarsfördelningen?

Fadersrollen utifrån familjehemsuppdraget

På vilket sätt har du knutit an till det placerade barnet och skapat en relation?

Har det funnits några utmaningar gällande att knyta an?

Vad innebär det att vara pappa för dig?

Vilken bild av papparollen vill du föremåla till det placerade barnet?

Har din roll som pappa gentemot det placerade barnet förändrats över tid?

Vad är den största utmaningen med att vara familjehemspappa, exempel på detta?

Vad har varit mest givande för dig som familjehemspappa, exempel på detta?